

Biodiversiteit en waterwinning

Biodiversiteit en waterwinning

—	Voorwoord <i>Één seconde voor twaalf</i>	4
—	Inleiding <i>Biodiversiteit: mooi, maar bovenal noodzakelijk</i>	6
—	Brabant Water <i>in duurzaam terreinbeheer</i>	10
—	Esther de Lange <i>EU moet hokjesgeest aanpakken</i>	12
—	Dunea <i>kan niet zonder schoon milieu</i>	14
—	Rik Leemans <i>Omslagpunten blijven onvoorspelbaar</i>	16
—	Evides <i>doet het maatschappelijk verantwoord</i>	18
—	Anita Wouters <i>Het moet sneller dan het lijkt te kunnen</i>	20
—	Oasen <i>ziet zeldzame soorten terugkeren</i>	22
—	Jacqueline Cramer <i>Nederland moet voortouw nemen</i>	24
—	PWM <i>heeft natuurbeheer als doel</i>	26
—	Hans Alders <i>Ecologische voetafdruk verkleinen</i>	28
—	Vitens <i>wil win-win-situaties</i>	30
—	Onno Hoes <i>Het zit in de kleine dingen</i>	32
—	Waterbedrijf Groningen <i>stelt klant centraal</i>	34
—	Chris Kalden <i>Natuur en landschap zijn stiefkinderen</i>	36
—	Waternet <i>is een goede huisvader</i>	38
—	Hilde Stroot <i>Nederland laat steken vallen</i>	40
—	Waterleidingmaatschappij Drenthe <i>houdt bronnen schoon</i>	42
—	Keimpe Wieringa <i>Politiek moet kiezen</i>	44
—	Waterleiding Maatschappij Limburg <i>ondersteunt boeren</i>	46
—	Gerard Doornbos <i>Je kunt veel meer rekening houden met biodiversiteit</i>	48
—	Colofon	51

Voorwoord

Jan Hendriks, voorzitter Vewin

Eén seconde voor twaalf

2010 is het Internationale Jaar van de Biodiversiteit. Het moment om extra aandacht te besteden aan het wereldwijd teruglopen van soorten planten en dieren en de aantasting van ecosystemen. Steeds beter begrijpen we de cycli in de natuur. Vermindering van de biodiversiteit tast alle kringlopen in de atmosfeer aan. Niet in de laatste plaats de hydrologische cycli met oceanen, wolken, rivieren en zeebodems. Om die reden brengt Vewin deze speciale brochure uit.

De waterbedrijven in Nederland maken zich zorgen, grote zorgen. Als mensen zijn we gezamenlijk verantwoordelijk voor de biodiversiteit en de veerkracht van de natuur op aarde. Maar wij zijn *bad guys*, om met de nieuwe Europese milieuminister Janez Potočnik, te spreken. En hij heeft gelijk. Een rekensommetje om dat inzichtelijk te maken.

Nieuwjaarsdag

De aarde is ongeveer 5 miljard jaar geleden ontstaan. Maar laten we nu eens net doen of die leeftijd één jaar is. Laten we zeggen dat de aarde op Nieuwjaarsdag is ontstaan.

Hoelang moeten we dan wachten tot bijvoorbeeld het ontstaan van dinosaurussen? De eerste treffen wij zo'n 250 miljoen jaar geleden aan: in onze vergelijking is het dan al half december. Ze sterven ongeveer 65 miljoen jaar geleden uit, dus tussen Kerst en Oud en Nieuw. Individuele soorten hebben op dat moment nog geen echte dominante invloed op de ontwikkeling van ecosystemen en biodiversiteit.

Dat gebeurt pas als de huidige mens in beeld komt. De meningen lopen wat uiteen, maar laten we zeggen dat die eerste mens 2 miljoen jaar geleden op aarde rond begon te lopen. In onze vergelijking is het dan al oudejaarsavond, om precies te zijn 21.00 uur. Dat waren onze verre voorouders. Als we ervan uitgaan dat de eerste echte vestiging met landbouw 10.000 jaar geleden ontstond, dan is het in onze vergelijking één minuut voor twaalf op oudejaarsavond. De grootschalige exploitatie van natuurlijke hulpbronnen begint met de technische ontwikkeling en die dateert van een kleine 150 jaar geleden. In onze vergelijking is dat precies één seconde voordat de klok twaalf uur slaat en het nieuwe jaar van start gaat.

Goed nieuws

Eén seconde voor twaalf. Daarin schuilt veel symboliek, ja zelfs dramatiek. Maar er is ook goed nieuws, want wie de mogelijkheden heeft schade te veroorzaken, heeft ook macht om het tij te keren. Dat vereist echter creativiteit, focus en ambitie. Daarom pleiten de waterbedrijven voor innovaties, zonder taboes en zonder inertie. En dus ook niet zeuren over Nederlandse regelgeving: de lat in Nederland voor het goede doel hoger leggen dan in heel Europa. En ook niet denken dat innovaties en herstel van biodiversiteit op een koopje kunnen.

We moeten snel en daadkrachtig zijn als we nu echt voor meer kansen voor de mensen van heden en morgen gaan. Niet aarzelen of mitsen en maren, maar echt de Olympus beklimmen. Als Vewin lopen we daarbij graag in het voorste gelid.

Inleiding

Biodiversiteit: mooi, maar bovenal noodzakelijk

2010 is het Internationale Jaar van de Biodiversiteit. Een goed moment om extra aandacht te besteden aan dit onderwerp. Tegelijkertijd lijkt in een financieel-economische crisis de politieke belangstelling ervoor behoorlijk te verslappen, zoals Jacqueline Cramer (ex-minister van VROM) en Hans Alders (voorzitter van de Taskforce Biodiversiteit) elders in deze publicatie ook al constateren.

Dat zou heel jammer zijn, want het probleem van de razendsnel teruglopende biodiversiteit is groot. En we hebben het allerminst over een luxeprobleem, zoals Anita Wouters (ministerie van LNV) ook terecht vaststelt. Biodiversiteit, de rijkdom aan soorten planten en dieren, maar ook het voortbestaan van ecosystemen, raakt de kern van ons menselijk bestaan. Want biodiversiteit is niet alleen mooi, maar ook economisch nuttig en

noodzakelijk. Gezonde ecosystemen zorgen immers voor vruchtbare grond, een stabiel klimaat en leveren ons voedsel en grondstoffen voor huisvesting, kleding, brandstof en medicijnen. En niet te vergeten: schoon drinkwater.

De nieuwe Europees milieuminister Janez Potočnik, bij wie het aan ambitie niet ontbreekt, zei het eerder dit jaar heel treffend: "In Europa wordt één van de zes zoogdiersoorten met uitsterven bedreigd. En 60 procent van de nuttige diensten die ecosystemen ons opleveren, is de laatste vijftig jaar aangetast." En wij mensen zelf zijn de *bad guys*, voegde hij daar meteen aan toe. "De toekomst van onze natuurlijke omgeving, is onze eigen toekomst."

Beklemmend

De Nederlandse overheid stelt de omvang van het probleem te onderkennen. “Aantasting van de biodiversiteit en de uitputting van natuurlijke hulpbronnen bedreigen uiteindelijk het voortbestaan van alle mensen”, zo staat het in het ‘Beleidsprogramma biodiversiteit 2008-2011’ van het laatste kabinet-Balkenende.

Maar het gaat hard. Sinds de mens zich echt met technische hulpmiddelen is gaan manifesteren op deze aarde, heeft ze flink ‘met de ellebogen gewerkt’, wat ten koste is gegaan van veel bestaande natuur. Dat kun je zien aan de terugloop van soorten planten en dieren, die zich rond het begin van de vorige eeuw begon te manifesteren en zich nu inmiddels in een duizelingwekkend tempo voltrekt. En het excuus dat er altijd planten- en diersoorten zullen uitsterven, volstaat niet. Het tempo waarin ze verdwijnen, ligt veel en veel hoger dan – zonder onze invloed – de natuurlijke ontwikkeling zou zijn geweest.

In het verre buitenland zijn de gevolgen vaak nog veel scherper zichtbaar dan bij ons. Denk aan de koraalriffen die onder grote druk staan, aan de nog altijd voortgaande ontbossing, de overbevissing van zeeën en oceanen. Maar ook voor Nederland is inmiddels door wetenschappers vastgesteld dat een derde van de soortenrijkdom het sowieso niet gaat redden. Ondanks soms goede bedoelingen hebben ecosystemen vaak tientallen jaren nodig om te herstellen.

“Het pad ergens heen, is anders dan het pad terug”, zegt Rik Leemans, hoogleraar in Wageningen en nauw betrokken bij grootschalig VN-onderzoek naar biodiversiteit. Van alle deskundigen die in deze publicatie aan bod komen, schetst hij misschien nog wel het meest beklemmende beeld. Ecosystemen kunnen plotseling van karakter veranderen, zegt hij. ‘Omklappen’ als het ware. Hij noemt het voorbeeld van de Sahara, ooit een vochtig ecosysteem.

En dan is het eigenlijk te laat, dan is het vrijwel onmogelijk geworden de oude situatie nog te herstellen. En wanneer een ecosysteem totaal van karakter verandert, kan niemand precies te voorspellen. Een extra reden dus om waakzaam te zijn en maatregelen te nemen. Dat laatste gebeurt wel, maar “het moet sneller dan het in de praktijk lijkt te kunnen”, zegt topambtenaar Wouters met spijt.

Duurzame toekomst

Er zijn twee harde doelstellingen. Nederland had in Europees verband afgesproken dat in 2010 de teruggang van biodiversiteit gestopt had moeten zijn. Dat is bij lange na niet gelukt. In 2020 moeten de milieumomstandigheden bovendien zo zijn dat alle soorten die in 1982 in Nederland voorkwamen een duurzame toekomst hebben. Dat moeten we nog maar zien gebeuren.

Inleiding vervolg

Netwerk

Natuurlijk zijn er wel resultaten geboekt in Europa, zoals eurocommissaris Janez Potočnik onlangs ook al constateerde. Via *Natura 2000* hebben we in de Europese Unie het grootste netwerk van aaneengesloten beschermde natuurgebieden ter wereld gerealiseerd. Een netwerk dat qua oppervlakte zo groot is als Frankrijk en Italië samen. “Onze *wetlands* zijn bovendien beter beschermd dan ooit.” Maar het tempo moet omhoog en de daadkracht moet groter worden. “We hebben veel werk te doen en we hebben nog maar heel weinig tijd”, zegt Potočnik een paar maanden geleden. En zo is het ook.

Meer aandacht

De komende jaren worden dus cruciaal. Dat geldt voor ons, maar vooral internationaal. Een hele opgave dus voor de VN-conferentie over biodiversiteit, die dit najaar in het Japanse Nagoya wordt gehouden. Het probleem van de snel afnemende biodiversiteit en het verloren gaan van ecosystemen is van eenzelfde urgentie als dat van de opwarming van de aarde. Het hangt er ook nauw mee samen en verdient van alle beleidsmakers wereldwijd veel meer aandacht en een beleid dat de waarde van biodiversiteit erkent. Dat laatste kan bijvoorbeeld via ecosysteemdiensten, nuttige diensten die ecosystemen ons als mensen opleveren. Drinkwaterproductie is bijvoorbeeld een nuttige dienst van ecosystemen. Een schoon milieu zorgt voor schoon grondwater en oppervlaktewater, waardoor we met relatief beperkte zuiveringstechnieken een topkwaliteit drinkwater kunnen produceren.

Daarmee is de directe relatie aangegeven tussen drinkwaterproductie, een schone natuurlijke omgeving en biodiversiteit. Om die relatie draait het in de kern van deze publicatie. De tien Nederlandse waterbedrijven zien het allemaal op hun eigen manier.

Sommige leggen het accent op slim gebruik van beschikbare grondstoffen: niet elke klant heeft behoefte aan dezelfde kwaliteit water. Bedrijven hebben soms helemaal geen brandschoon drinkwater nodig voor hun productieproces, maar kunnen prima uit de voeten met licht gezuiverd oppervlaktewater, dat uit het kanaal voor de deur wordt opgepompt (Harmen Hoogeveen van Waterleidingbedrijf Groningen).

Vervuiling

Allemaal vinden ze het om bedrijfsredenen verstandig waterbronnen zo goed mogelijk te beschermen tegen vervuiling en dan is natuur de beste beschermingswal. Wat immers niet in het grond- of oppervlaktewater terecht komt, hoeft er ook niet weer met dure zuiveringstechnieken tegen hoge maatschappelijke kosten uitgehaald te worden. Hoe makkelijker bodemverontreiniging in een regio kan doorsijpelen naar het grond- of oppervlaktewater, hoe logischer het is het gebied te beschermen door het een natuurlijke inrichting te geven. Dat geldt bijvoorbeeld sterk in de “open zandbak” die Drenthe heet, om Karst Hoogsteen (Waterleidingmaatschappij Drenthe) maar even te citeren.

De meeste waterbedrijven kijken verder dan hun waterwingebied en nemen (bovenop hun wettelijke plichten) ook in het grondwaterbeschermingsgebied aanvullende maatregelen. Ze stimuleren daar bijvoorbeeld boeren om op een andere manier te produceren en daardoor het grondwater minder te belasten (Ria Doedel, Waterleiding Maatschappij Limburg).

Dubbele taak

Van de natuurgebieden die de waterleidingbedrijven in hun bezit hebben vallen er 36 onder de Europese bescherming in het kader van Natura 2000. En ruim 80 procent van deze gebieden vormt een onderdeel van de ecologische hoofdstructuur. Steeds meer waterwingebieden worden opengesteld voor recreatie: 80 procent is inmiddels vrij toegankelijk. Historisch gezien is het behoud van het Nederlandse duingebied misschien wel het grootste ecologische wapenfeit van de waterleidingbedrijven. Waterproductie heeft in de Hollandse duinen een dam opgeworpen tegen gemeentebestuurders die wat al te enthousiast waren met hun uitbreidingsplannen, zoals Roelof Kruize (Waternet, een van de drie duinwaterbedrijven) het verwoordt. Zonder waterproductie had de Nederlandse kust wellicht dezelfde kale aanblik gehad als de Belgische nu heeft. De duinwaterbedrijven hebben van hun eigenaren dan ook echt een dubbele taak meegekregen: waterwinning én natuurbeheer.

Zichtbaarheid

Waterbedrijven beschouwen waterproductie dus als hun kerntaak en zien schone natuur en biodiversiteit als een goede bescherming van hun bronnen én als een maatschappelijk relevant 'bijproduct', om het oneerbiedig te zeggen.

Tegelijk wordt op veel plaatsen in Nederland de relatie tussen waterwinning en natuurbeheer en biodiversiteit voor steeds meer Nederlanders zichtbaar. Waterleidingbedrijven werken er zelf ook hard aan deze zichtbaarheid te vergroten. Dat komt naar voren in de campagne *Vitens Natuurlijk* (van het grootste waterbedrijf van Nederland), in de nieuwe naamgeving van Dunea (met als ondertitel 'Duin & Water' en het logo van een kikker) en in de slogan van PWN: *Puur Water en Natuur*.

De watersector neemt met deze publicatie nóg nadrukkelijker het voortouw als het gaat om erkenning van de betekenis van verantwoord natuurbeheer en het stimuleren van biodiversiteit. Laten anderen, de overheid voorop, dat goede voorbeeld volgen.

We kunnen niet ziende blind zijn.

Theo Schmitz en Nicole Zantkuijl

Brabant Water

Guiljo van Nuland

Duurzaam terreinbeheer in samenwerking met anderen

Hoe zou Noord-Brabant eruit zien als je de waterbedrijven even wegdenkt? Guiljo van Nuland, directeur van Brabant Water, moet er even niet aan denken. "De biodiversiteit zou hard achteruit hollen." Zijn waterbedrijf maakt werk van biodiversiteit en doet dat samen met andere partijen. En Brabant Water gaat niet altijd voor de goedkoopste oplossing.

Brabant Water, leverancier van drinkwater aan ruim 2,4 miljoen inwoners en bedrijven in Noord-Brabant, heeft een bijzondere ambassadeur: de heikikker. Dat is een kleine bedreigde kikkersoort, die vroeger veel voorkwam in gebieden waar het waterbedrijf zijn 32 productielocaties heeft, maar die de laatste decennia steeds minder wordt gesignaleerd. Als bioloog weet Guiljo van Nuland, algemeen directeur van Brabant Water, precies te vertellen wat de oorzaken zijn: "De heikikker heeft zijn natuurlijke *habitat* in heideachtige omgevingen bij voedselarme vennen. Helaas voor de heikikker zijn veel heidevelden gaan vergrassen en zijn veel vennen voedselrijk geworden. De heikikker houdt daar niet van. Bovendien werden de biotopen van deze kikkersoort steeds meer doorsneden door wegen en door bebouwing. Dit had tot gevolg dat genetische materiaal steeds minder werd uitgewisseld en waar dat toe leidt – of juist *niet* toe leidt – kan iedereen raden..."

Vorig jaar ondertekende Brabant Water – net als veel andere maatschappelijke organisaties en bedrijven – de verklaring *Count Down 2010*. Daarmee verklaarde het waterbedrijf dat het de biodiversiteit serieus neemt en dat het dit tot uitdrukking wilde brengen in het eigen handelen.

Brabant Water is met 2.200 hectare eigen grond (waarvan 1.500 hectare natuurgebied) een echte grootgrondbezitter in Noord-Brabant. Tegelijk is het een normale producent van drinkwater, die ook op prijs, kwaliteit en efficiëntie mag worden beoordeeld. Kijk je alleen naar de korte termijn, dan zou Brabant Water er goed aan doen terreinen die het in bezit heeft te verpachten aan boeren of aan recreatiebedrijven of er desnoods niets mee doen. In plaats daarvan kiest het waterbedrijf op een aantal locaties voor gerichte investeringen in het ontwikkelen van nieuwe natuur.

Maatschappelijk verantwoord

Van Nuland: "In twee vennen, het Winkelsven en 't Grootmeer, wordt door spoelwater vanuit één van onze productielocaties te suppleren de kwaliteit en kwantiteit van het water positief beïnvloed. Daarnaast proberen we in de buurt van Eindhoven een ven dat jaren geleden al was verdwenen als gevolg van beweiding en akkerbouw, weer helemaal in ere te herstellen." Brabant Water vindt dit passend. Een bedrijf dat iets leent van de natuur, doet er goed aan ook iets terug te geven. Maatschappelijk verantwoord ondernemen, mag je dat best noemen. Gelukkig staan veel aandeelhouders (de provincie Noord-Brabant en tal van Brabantse gemeenten) ook vooraan

't Grootmeer

Heikikker

'Waterbedrijven zijn zonder meer een grote kans voor meer biodiversiteit'

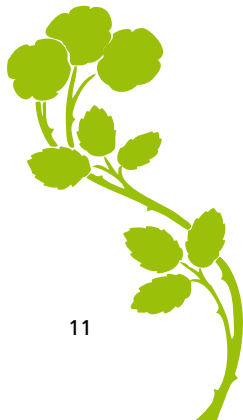
in de strijd voor meer biodiversiteit. "Zolang je maar een goede balans weet te vinden. Op ons terrein doen we wat we kunnen en wat we verantwoord vinden", aldus Van Nuland. "Het onderwerp krijgt in onze aandeelhoudersvergadering altijd veel waardering."

Verdrogingseffecten

In dat kader probeert Brabant Water eventuele milieuschade van winningsactiviteiten ook zoveel mogelijk te beperken. Waar mogelijk wordt het grondwater op grote diepte, dat wil zeggen op 150 meter of dieper, gewonnen. Zo blijven de verdrogingseffecten beperkt. En als minder diep gewonnen moet worden, probeert het bedrijf ook zoveel mogelijk rekening te houden met natuurbehoud ter plaatse. Van Nuland erkent dat waterwinning een zekere bedreiging kan inhouden voor de natuur, maar voegt daar meteen aan toe dat schade sterk kan worden beperkt, zeker als er voldoende initiatieven genomen worden om de natuur en daarmee de biodiversiteit te herstellen.

"Of waterwinning per saldo een bedreiging of een kans is voor biodiversiteit? Ik durf zonder meer de stelling te verdedigen dat het een kans is. Moet u zich even voorstellen wat er zou gebeuren als je Brabant Water wegstreept uit deze provincie... geloof me, dan gaat de biodiversiteit in Noord-Brabant hard achteruit. Nee, waterbedrijven zijn zonder meer een grote kans voor meer biodiversiteit. Als je tenminste wel de goede dingen doet, uiteraard. En inderdaad, als je soms voor oplossingen durft te kiezen die misschien op korte termijn niet altijd de goedkoopste zijn."

Het Winkelsven

Esther de Lange

Europees Parlement

Europese Unie moet de hokjesgeest aanpakken

Het Europese beleid om het verlies aan biodiversiteit tot staan te brengen, is veel te versnipperd, zegt Esther de Lange. Zij is sinds 2007 lid van het Europees Parlement namens het CDA. Als rapporteur voor de milieucommissie van het Europarlement speelt De Lange een belangrijke rol bij de ontwikkeling van nieuw Europees beleid, dat meer effect moet hebben.

Het doel van de Europese Unie was het verlies aan biodiversiteit in 2010 te stoppen. Waarom is dat niet gelukt?

“De belangrijkste verklaring is de versnippering van het Europese beleid. Dat blijkt uit de financiering van initiatieven op dit gebied. Je kunt iets doen aan de biodiversiteit via het gemeenschappelijk land-

bouwbeleid, via het visserijbeleid, via regionale ontwikkeling en via het onderzoeksbeleid. Deze hokjesgeest zullen we echt moeten aanpakken.”

“Daarnaast is er in verschillende lidstaten ook sprake geweest van gebrek aan politieke wil. Middelen die beschikbaar zijn om projecten

Natura 2000, een aaneengesloten netwerk van natuurgebieden, is een uniek instrument

'Wat mij betreft moet de Europese Unie mondiaal een voortrekkersrol nemen'

uit te voeren, zijn vaak te weinig benut. Ik denk dat de Europese Unie in het kader van de nieuwe meerjarenbegroting, die vanaf 2013 gaat gelden, ook meer *sturend* moet gaan optreden. Net zo goed als we bepalen dat structuurgelden ten goede moeten komen aan de werkgelegenheid, kunnen we ook bepalen dat een deel van het regionaal beleid of van het plattelandsbeleid een aantoonbaar effect moet hebben op de biodiversiteit."

U loopt al tien jaar rond in Brussel; waarom zien sommige landen de urgentie van het verlies aan biodiversiteit niet in?

"Ik signaleer wel een kentering vergeleken met tien jaar geleden. Het onderwerp leeft meer. Dat moet ook, want er is reden tot grote zorg. Het verlies aan soorten planten en dieren gaat als gevolg

van menselijk handelen honderden malen sneller dan anders het geval was geweest. Onderzoek heeft uitgewezen dat dit niet alleen een ecologisch probleem is, maar dat verlies aan biodiversiteit ook economisch verlies oplevert: op dit moment ongeveer 1 procent van het bruto binnenlands product per jaar en als we zo doorgaan is dat in 2050 ongeveer 7 procent."

"Tegelijk lijkt biodiversiteit iets waarover vooral de *happy few* zich druk maakt. De meeste Europeanen kennen het woord niet eens en hebben al helemaal niet het idee dat het onderwerp hen persoonlijk raakt. Het is dus niet alleen een kwestie van beleid en budgetten, maar ook van voorlichting. Misschien moet je het begrip biodiversiteit niet eens noemen, maar de Europeanen, vooral de jongeren, bewust maken van de

betekenis van soortenrijkdom. Gelukkig gaat de Europese Commissie daarmee aan de slag."

Nu is het voorstel om een nieuw doel te stellen: in 2020 moet de vermindering van biodiversiteit minimaal tot staan gebracht zijn. Is dat ambitieus genoeg?

"Wat mij betreft moet dit ons minimale ambitieniveau zijn. Waar mogelijk kun je een stap verder gaan: herstel van biodiversiteit. Belangrijk is dan wel dat daaraan een gedegen beoordeling, een zogeheten *impact assessment*, vooraf gaat. We moeten er zeker van zijn dat beleid ook effectief zal zijn. Gemeenschapsgeld moet goed besteed worden, zo zorg je ook voor draagvlak."

En de Europese Unie moet mondiaal een voortrekkersrol nemen?

"Dat vind ik zeker. We hebben die rol al bij de aanpak van het klimaatprobleem; dat moet ook bij biodiversiteit gebeuren. Met Natura 2000, het aaneengesloten netwerk van natuurgebieden, hebben we natuurlijk al een uniek instrument ontwikkeld. Dat mag – bij alle kritiek die daarop mogelijk is – ook wel eens gezegd worden. Maar inderdaad, de Europese Unie moet de boel wereldwijd lostrekken. Dat betekent bijvoorbeeld dat we niet alleen milieuministers moeten afvaardigen naar grote internationale conferenties, maar ook hun collega's van economische zaken. Het onderwerp moet breed gedragen worden en uiteindelijk moet de overheid haar rol overdragen aan de consumenten, die uiteindelijk zélf moeten gaan betalen voor behoud van biodiversiteit."

Dunea

Georgette Leltz

Waterbedrijf heeft gewoon een schoon milieu nodig

Natuurbeheer en drinkwaterproductie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, zegt Georgette Leltz, hoofd sector natuur en ondersteuning van Dunea. Daarom heeft de kikker in het nieuwe logo ook twee kleuren: blauw voor het water en geel voor de duinen. En waarom een kikker? "Dat is een kwetsbaar dier dat een schoon milieu nodig heeft. Net als wij."

Het is zo logisch als wat: "Zonder de duinen zouden wij geen drinkwater kunnen produceren en zonder goed natuurbeheer zou er geen maatschappelijk draagvlak zijn voor drinkwaterproductie in de duinen." Voor Georgette Leltz is één en één twee. Natuurbeheer staat al zo'n twintig jaar officieel in de statuten van het bedrijf waar ze werkt en dat vorig jaar de naam wijzigde in Dunea en als ondertitel koos voor *Duin & water*.

Dunea levert drinkwater aan 1,2 miljoen mensen in de Haagse regio en beheert drie Natura 2000-gebieden tussen Monster en Katwijk. Het gaat daarbij om de duinen van Solleveld en Meijendel en delen van Berkheide.

In een grijs verleden had waterproductie soms een ernstig negatieve invloed op het duingebied. Toen er nog water aan werd onttrokken, zorgde verdroging voor een behoorlijke impact op de aanwezige natuur. En toen de duinen sinds de jaren vijftig ook werden gebruikt als filter om (niet voor-gezuiverd) rivierwater te zuiveren, ontstonden er door het voedselrijke water biotopen met planten die in een natuurlijk duingebied niet thuishoren.

'Zonder goed natuurbeheer hebben we geen maatschappelijk draagvlak'

Het waterbedrijf sloot een convenant met de provincie Zuid-Holland om de negatieve effecten van waterwinning sterk te beperken. Tegenwoordig wordt het rivierwater (afkomstig uit de Afgedamde Maas) eerst voorgezuiverd voordat het in de duinen in infiltratieplassen wordt gebracht. Daar zakt het langzaam in de duinbodem, waarbij de laatste microverontreinigingen verdwijnen, en vermengt het zich met regenwater, om na twee maanden voor een groot deel weer opgepompt te worden.

Versnelde successie

Naast het voorzuiveren van water, zijn ook andere maatregelen genomen om de gevolgen van waterproductie voor de natuur te beperken. Zo werden verschillende infiltratieplassen opgeheven nadat door het verwijderen van het oude bodemslib (afkomstig van voordat het infiltratiewater voorgezuiverd werd) de effectiviteit van de waterzuivering werd verbeterd. De locaties van deze plassen zijn teruggegeven aan de natuur waarvoor de vochtige duinvalleien, die in Europa zo zeldzaam zijn geworden, weer zijn terugkomen. Behalve dat hier specifieke soorten zoals orchideeën, parnasia en duizendguldenkruid groeien, zijn deze valleien ook kraamkamers voor amfibieën en insecten.

Dit zijn vooral de grote beheersmaatregelen uit het verleden geweest. Momenteel probeert Dunea via dagelijks onderhoud de puntjes op de i te zetten. Een belangrijke beheerinspanning wordt geleverd om de versnelde successie van het duingebied tegen te gaan. Deze successie (het geleidelijk overgaan van relatief open gebied in dichte begroeiing en bos) vindt nu

versneld plaats als gevolg van de vele stikstof in de lucht. De oorspronkelijke natuur wordt hersteld door te maaien (en het maaisel af te voeren) en door het inzetten van grazende zoogdieren als Fjordenpaarden, Gallowayrunderen en Drentse heideschape.

Hoog gewaardeerd

Door al deze maatregelen en restanten van cultuurhistorie zoals oude akkers is geleidelijk een zeer afwisselend duingebied ontstaan, dat hoog gewaardeerd wordt in de regio. Alleen Meijndel trekt jaarlijks al meer dan 1 miljoen bezoekers, een aantal waaraan het Nationale Park de Hoge Veluwe nog niet kan tippen. O ja, het natuurbeheer kost de gebruikers van het drinkwater enkele centen per kubieke meter. Maar die gebruikers zijn vaak dezelfde mensen als de recreanten die van de natuur genieten. "Dus de consumenten staan daar volledig achter", aldus Georgette Leltz.

Meijndel: jaarlijks ruim 1 miljoen bezoekers

Rik Leemans

Hoogleraar Wageningen

Omslagpunt van ecosysteem blijft altijd onvoorspelbaar

Zijn wetenschap is het vervolg op het werk van de legendarische Club van Rome. Rik Leemans is hoogleraar milieusysteemanalyse aan de Universiteit van Wageningen. Hij bestudeert complexe ecosystemen, maar weet dat de toekomst van zulke systemen zich moeilijk laat voorspellen. "De kruik gaat net zo lang te water tot hij breekt. En dat kan heel plotseling zijn."

Hoe plotseling, meneer Leemans?

"Aan zo'n plotselinge omslag hebben we bijvoorbeeld de Saharawoestijn te danken. Daar zijn rotstekeningen gevonden van meren en vissen. Zes-, zevenduizend jaar geleden moet het daar dus nat geweest zijn. Geleidelijk werd het droger, maar de echte omslag van een vochtig ecosysteem naar een onbewoonbare woestijn heeft zich vermoedelijk binnen enkele tientallen jaren voltrokken." "In Nederland zijn de randmeren een goed voorbeeld. Die waren

helder en van het ene moment op het andere werden ze troebel. Geen waterlelies meer, maar algen en kroos. Een gevolg van vervuiling met fosfaten en stikstof. Lang lijkt er niets aan de hand en van het ene moment op het andere klappt een systeem om."

Hoe werkt dat dan met ecosystemen?

"Als soorten dieren of planten verdwijnen, nemen andere soorten hun rol vaak over in een ecosysteem. Maar daaraan zit een

De Sahara was duizenden jaren geleden een nat ecosysteem

'We moeten de onzichtbare economische diensten van de natuur zichtbaar te maken'

grens en niemand weet precies waar die grens ligt. Vergelijk het met een vliegtuig. Je kunt er zonder problemen flink wat klinknagels uit verwijderen, zonder dat er iets gebeurt, maar op een gegeven moment is plotseling de structurele sterkte verdwenen. Ook bij ecosystemen weet je nooit precies waar dat punt ligt."

Wat omklapt kan toch ook weer terugklappen?

"Dat is niet altijd eenvoudig. Om dat voorbeeld van de randmeren te nemen: het terugdringen van de vervuiling met stikstof en fosfaten is niet voldoende om het water weer helder te maken. Dan moet je bijvoorbeeld ook de brasem, die de bodem omwoelt en zich daar heeft kunnen ontwikkelen, eruit halen." "Er bestaan in ecosystemen verbanden die vaak niet eenvoudig en lineair zijn. En we hebben te

maken met een verschijnsel dat we *hysteresis* noemen. Een oorzaak heeft een gevolg, maar het gevolg verdwijnt niet eenvoudig als we de oorzaak wegnemen. Het pad ergens heen is anders dan het pad terug."

Is het moeilijk beleidsmakers te doordringen van dit soort processen?

"Ik heb vijf jaar geleden meegewerkt aan het Millennium Ecosystem Assessment van de Verenigde Naties. In dat kader hebben we het begrip ecosysteemdiensten naar voren gebracht. Door al de verschillende diensten te beschrijven, kunnen we het nut en de waarde van ecosystemen beter in economische termen uitdrukken. Vaak is duidelijk wat voor diensten ecosystemen leveren, denk aan de productie van voedsel of kleding. Maar niet altijd is dat zo. Neem de rol van bijen. Wat denkt u dat een kilo appels zou kosten als mensen-

handen met kwastjes voor de bevruchting van al die bloemen zouden moeten zorgen? We erkennen het nut van soorten en ecosystemen vaak niet."

"Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de waterzuiverende werking van ecosystemen. In de buurt van New York wilde men enige jaren geleden een bergachtig bosgebied opofferen voor landbouw. Als dat was gebeurd, dan had de stad New York voor miljarden dollars aan waterzuiveringsinstallaties moeten bouwen. Toen dat natuurlijke zuiveringsmechanisme duidelijk in beeld werd gebracht, werden de boeren uitgekocht. De natuur leverde daar in de vorm van waterzuivering een duidelijke, maar tot dan toe onzichtbare dienst. Het is de kunst die zichtbaar te maken."

Hoe?

"Dat kan op veel manieren. In het klein door boeren te betalen voor de zorg voor weidevogels. Op grotere schaal bijvoorbeeld door het REDD-instrument, dat tijdens de klimaatconferentie in Kopenhagen is afgesproken. Het REDD-instrument is een fonds voor landen die hun bossen intact laten of nieuwe bossen planten, waardoor CO₂ wordt vastgelegd en biodiversiteit behouden blijft. Als je het nut en waarde van ecosystemen erkent, kun je ze makkelijker meenemen in beleidsbeslissingen."

Evides

Peter Vermaat

Geen kernactiviteit, maar we doen het wel heel graag

Efficiënt en zakelijk. Dat is het beeld van Evides Waterbedrijf. De organisatie is echter ook nauw betrokken bij het realiseren van natuurdoelen. “We doen het graag”, zegt algemeen directeur Peter Vermaat. En dat heeft praktische gevolgen voor de manier waarop in dit deel van Noord-Brabant en Zeeland drinkwater wordt geproduceerd.

Evides is het drinkwaterbedrijf voor Zeeland, het zuidwesten van Zuid-Holland en de Brabantse Wal. Kijk op de website en je krijgt het beeld van een efficiënt, zakelijk bedrijf. “Dagelijks kunnen circa 2,5 miljoen mensen vertrouwen op het goede en zuivere water vers uit de kraan.” En: “Jaarlijks produceren we ruim 150 miljoen kubieke meter drinkwater tegen zo laag mogelijke kosten.”

Natuurbeheer en het tegengaan van de terugloop van de biodiversiteit horen dus niet bij de kernactiviteiten van het bedrijf, zegt algemeen directeur Peter Vermaat. “Maar we doen het wel graag. Op de grens van waterproductie en natuurbeheer doen we vanuit het oogpunt van maatschappelijk verantwoord ondernemen aan duurzaam terreinbeheer.”

In totaal heeft Evides Waterbedrijf circa 1.200 hectare natuurgebied in eigendom, het grootste deel hiervan is in beheer gegeven aan professionele natuurbeheerders als Natuurmonumenten. Een bewuste keuze, zegt Vermaat. “Natuurbeheer is niet onze kerncompetentie, andere partijen zijn daar wel op ingericht.”

Een goed voorbeeld van de manier waarop Evides wel betrokken is bij het realiseren van natuurdoelen is de manier waarop het waterbedrijf sinds eind jaren negentig omgaat met het duingebied bij Ouddorp, waar drinkwater wordt geproduceerd voor de bevolking van Goeree-Overflakkee. In dit gebied wordt voorgezuiverd oppervlaktewater uit het Haringvliet geïnfiltreerd en opgeslagen. Via een natuurlijk zuiveringsproces wordt zo water van constante kwaliteit gewonnen, waarvan vervolgens drinkwater gemaakt wordt. Hierover hebben het waterbedrijf en de provincie Zuid-Holland, afspraken gemaakt in de door de provincie verleende grondwater-onttrekkingsvergunning.

Infiltratiekanalen

Natuur en biodiversiteit varen er wel bij in dit Natura 2000-gebied. De infiltratie van het voorgezuiverde Haringvlietwater in het duingebied vindt namelijk plaats via een uitgebreid en uitgekiend stelsel van infiltratiekanalen, die er heel natuurlijk uitzien en die zorgen voor geregisseerde verschillen in hoogte, bodemkwaliteit en grondwaterstand. Daarmee zijn leefmilieus ontstaan voor met name plantensoorten die daarvoor niet (meer) in het gebied werden waargenomen, hoewel hun zaden nog wel in de grondlagen verstopt zaten. Het natuurgebied, dat een oppervlakte heeft van 200 hectare, telt nu een groot aantal soorten wilde orchideeën en zeldzame duinplanten, waarvan er vele zelfs op de rode lijst van bedreigde soorten voorkomen. Het gebied is gedeeltelijk opengesteld voor het publiek. Vermaat: “U moet echt eens gaan kijken, het is erg leuk om te zien dat het werkt.”

In het duingebied bij Ouddorp wordt drinkwater geproduceerd voor Goeree-Overflakkee

Vennengebied

Een ander voorbeeld van aanpassing van productiemethoden om de natuur te sparen en biodiversiteit te realiseren, is te vinden in het gebied van De Grootte Meer. Dit is onderdeel van de Brabantse Wal, ook een Natura 2000-gebied. Evides wint hier drinkwater uit diepe grondwaterlagen. Verdroging door grondwateronttrekkingen door de landbouw en drinkwaterbedrijven in Nederland en België, bosaanleg, intensieve drainage en veranderingen in waterlopen en de slechte waterkwaliteit als gevolg van intensieve landbouw zijn al geruime tijd een probleem in dit belangrijke vennengebied. De Grootte Meer is van nature een tijdens de zomer droogvallend meer, maar ligt nu vaker droog dan vroeger.

'Duurzaam terreinbeheer is ook een kwestie van maatschappelijk verantwoord ondernemen'

Reden waarom alle betrokken partijen (de provincie Noord-Brabant, Evides Waterbedrijf, het Waterschap Brabantse Delta, Staatsbosbeheer, de gemeente Woensdrecht, de zuidelijke landbouworganisatie en Natuurmonumenten) een convenant hebben afgesloten om de verdroging tegen te gaan én ook in de toekomst de winning van grondwater voor drinkwaterproductie te behouden. Evides vermindert de wateronttrekking in fases. Afspraak is ook om landbouwgronden om te vormen tot natuur. Dit betekent minder beregening en drainage en minder uitspoeling van mest naar het grond- en oppervlaktewater. Bovendien worden de natuurlijke waterlopen hersteld en aangeplante bossen omgevormd tot heidegebieden, waardoor grondwater langer in het gebied blijft. Om de biodiversiteit te behouden of te herstellen wordt een beheersplan opgesteld, dat in elk geval zorgt voor voldoende en schoon water. Daarnaast bestudeert Evides de mogelijkheden van het infiltreren van voorgezuiverd oppervlaktewater in de diepe ondergrond om zo de netto-onttrekking te verminderen en de verdroging te reduceren.

Anita Wouters

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Het moet sneller dan het in de praktijk lijkt te kunnen

Nederland wil het verlies aan biodiversiteit in 2010 een halt toeroepen, schreef het kabinet ruim twee jaar geleden in een eigen beleidsprogramma. Precies zoals de Europese Unie zich ook had voorgenomen. Het doel wordt echter niet gehaald, want de soortenrijkdom loopt nog altijd terug. Anita Wouters, directeur-generaal op het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, legt uit waarom het tegenzit.

Is die Europese doelstelling te ambitieus geweest?

“Ik denk het wel. Maar zo’n doel is natuurlijk altijd de uitkomst van een politiek proces. Men wil een stip aan de horizon zetten. Het tot staan brengen van de afnemende biodiversiteit is ook een ingewikkeld proces. Het raakt heel wezenlijke keuzes. Neem *Natura 2000*, het aaneengesloten netwerk van natuurgebieden in Europa. In zo’n natuurgebied moet je soms echt tegen een boer zeggen dat hij zijn

werk niet meer op dezelfde manier kan doen. Bij biodiversiteit gaat het in de kern om een andere manier van produceren en van consumeren. Daarmee raakt het ook ons persoonlijke leven. Hoe richt je je tuin in? Wat eet je? Weet u dat van vijf vuilniszakken er één gevuld is met etensresten? Voedsel dat wel geproduceerd is, en waarvoor ergens op deze aarde *productieruimte* is gebruikt, maar dat uiteindelijk gewoon wordt verkwist. Ook daaraan moet een einde komen.”

Van de vijf vuilniszakken is er één gevuld met weggegooid voedsel

Wat doet u persoonlijk met die boodschap?

"Ik ga daar best bewust mee om. Ik denk dat mijn tuin een behoorlijke ecologische verbinding heeft met natuur in de omgeving. Verder gooi ik ontzettend weinig voedsel weg. Dat is een kwestie van goede planning. Tja, en soms eet ik ook geen vlees."

Terug naar het beleidsprogramma van het kabinet voor de periode 2008-2011; geslaagd of niet?

"Dat moet volgend jaar blijken. We werken hard aan de prioriteiten die we ons gesteld hebben. Bijvoorbeeld aan het verkleinen van onze voetafdruk in het buitenland. Handelsketens moeten duurzaam worden. Wat dat betreft zie ik bijvoorbeeld een groeiend maatschappelijk bewustzijn als het gaat om duurzaam hout. Verder wordt hard gewerkt aan methodes om

biodiversiteit te kunnen uitdrukken in financieel-economische termen. In bestaande economische modellen zit dat onvoldoende. Kunnen we biodiversiteit er wel in onder brengen, dan zal het een grotere rol gaan spelen in de beleidsafwegingen van de overheid. Daarnaast gaan we verder met de uitbouw van robuuste ecologische netwerken. Wat dat betreft loopt Nederland voorop met zijn ecologische hoofdstructuur. Daardoor verloopt de teruggang van biodiversiteit in Nederland ook langzamer dan elders."

"Met ons beleidsprogramma willen we zaken in beweging brengen. Dat lukt. Het is belangrijk dat aan de uitvoering van dit programma wordt meegewerkt door lagere overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven."

Waarom is dat belangrijk?

"Omdat de overheid de teruggang van de biodiversiteit niet van bovenaf kan stopzetten. Daarvoor is het proces veel te diep ingrijpend. Het succes staat of valt met particulier initiatief."

Het is in deze tijd weer allemaal economie wat de klok slaat in politiek Den Haag; beleid voor meer biodiversiteit is toch een luxe?

"Voor een deel wordt dat zo beleefd. Veel mensen zeggen: eerst moet de schoorsteen roken. Dat snap ik wel, maar tegelijk denk ik dat biodiversiteit geen luxe-probleem is voor bedrijven die op langere termijn willen overleven. Ook levert biodiversiteit belangrijke diensten als schoon drinkwater en waterberging. Gelukkig zijn de laatste tijd steeds meer *captains of industry* doordrongen van de noodzaak van duurzaam gebruik

van grondstoffen. Ze zeggen: het is de enige begaanbare route. Eén aarde zou genoeg moeten zijn voor de hele wereld, zeggen we altijd op dit departement. De opstelling van die *captains of industry* is heel hoopgevend."

Hebben we nog wel voldoende tijd?

"Het moet allemaal sneller dan het in de praktijk lijkt te kunnen."

Oasen

Alexander Vos de Wael

We zien dieren en planten terug die zeldzaam waren

Hij gelooft in de "mix" van grondwaterwinning en natuurbeheer. "Daarmee snijdt het mes aan twee kanten" zegt Alexander Vos de Wael, algemeen directeur van Oasen. "Het waterwingebied is beschermd tegen menselijke invloeden en de natuur kan ongestoord zijn gang gaan." Deze lijn wordt in de toekomst voortgezet

Oasen produceert drinkwater (uit grondwater) voor 750.000 inwoners in het oosten van Zuid-Holland. Dat is een gebied midden in de Randstad, waarin onder andere het 'Groene Hart' ligt en waar de druk op de beschikbare ruimte misschien wel het grootst is van heel Nederland.

Natuurlijk is drinkwaterwinning van groot maatschappelijk belang. Voor wie dat echter iets te licht wil vergeten, is het goed te weten dat Oasen waterwinning in steeds meer situaties combineert met verstandig beheer van natuur of bijvoorbeeld het stimuleren van biologische landbouw (zonder mest en bestrijdingsmiddelen). Op die manier kunnen waterwinning en bijvoorbeeld natuur – als dat nodig mocht zijn – een vuist maken tegen andere ruimtelijke claims.

Dat is de pragmatische kant van het verhaal. Er is ook een meer principiële kant, want net als andere drinkwaterbedrijven, is Oasen een bedrijf dat maatschappelijk verantwoord wil opereren. Een dubbele reden dus om waterwinning, natuurbeheer en streven naar meer biodiversiteit samen te brengen.

"In totaal beheren we 25 hectare natuurgebied in onze waterwingebieden", zegt Alexander Vos de Wael, algemeen directeur van Oasen. "In deze gebieden hebben we agrarisch landschap omgeturnd in de oorspronkelijke staat. Daar zien we dieren en planten terug die in de regio een zeldzaamheid waren geworden."

De natuurgebieden die door Oasen worden beheerd zijn minder gevoelig voor lage grondwaterstanden. Het gaat daarbij vooral om zogeheten veenweidegebieden, waarvan dit deel van Zuid-Holland er nogal wat heeft, hoewel de meeste al lang geleden in cultuur zijn gebracht.

Geen kunstmest

Een belangrijk natuurgebied voor Oasen is het terrein De Steeg bij Langerak. Dat was agrarisch cultuurland, dat sinds een jaar of tien – in overleg met de provincie Zuid-Holland – is omgeturnd tot een gebied waar de biodiversiteit veel meer kansen krijgt. Er wordt bijvoorbeeld geen kunstmest gebruikt en het waterpeil is met behulp van een stuw verhoogd. Sinds 2003 wordt alleen nog het noordelijke deel van het gebied begraasd door een klein aantal schapen en jongvee. Overbegrazing en het plattrappen van het terrein worden zo voorkomen. Verder vertoont het gebied nu een sterk afwisselend beeld voor wat betreft hogere en wat lagere beplanting en nattere en drogere terreinen.

'Wij geloven sterk in de mix van grondwaterwinning en natuurbeheer'

De Steeg bij Langerak

Dit samenspel van beheersmaatregelen levert positieve resultaten op, zo blijkt uit recent onafhankelijk onderzoek. Hierin concluderen ecologische onderzoekers dat de algemene tendens van de ontwikkelingen in het gebied "positief" genoemd mogen worden. "Gezien de resultaten wordt het gebied goed beheerd."

De grote brandnetel en de akkerdistel doen het weer goed en onder de vogels hebben vooral de wilde eend en de meerkoet het erg naar hun zin, terwijl de slobbeend en de kraakeend het nieuw ontwikkelde ecologische terrein inmiddels als broedgebied hebben gekozen. Interessant is verder dat De Steeg een zeer geschikt terrein is geworden voor amfibieën. Er zijn daarvan een stuk of zes, zeven verschillende soorten. Vooral de bruine kikker en de heikikker zijn veel waargenomen.

Zo beheert Oasen in dit geval natuur die het waterbedrijf eerst zelf gecreëerd heeft. Het komt ook voor dat waterwinning plaatsvindt in een reeds bestaand natuurgebied, zoals een griendbos in de buurt van Vianen, met veel beplanting laag bij de grond.

Twee kanten

Water winnen in een natuurgebied: natuurlijk is dat qua bedrijfsvoering wel eens wat minder 'handig'. Je kunt het onderhoud van de waterputten niet doen tijdens het broedseizoen. Daarnaast moet je er rekening mee houden dat je beschermde soorten planten en dieren niet verstoort. Het is dus soms wat meer 'gedoe', maar dat is volgens directeur Vos de Wael een kwestie van goed organiseren. De extra moeite wordt ruimschoots gecompenseerd door het voordeel dat je ervan hebt. "Wij geloven sterk in de mix van grondwaterwinning en natuurbeheer. Daarmee snijdt het mes aan twee kanten: het waterwingebied is beschermd tegen menselijke invloeden en de natuur kan ongestoord zijn gang gaan. Daarom willen we in de toekomst op meer plekken 'de natuur in'. Onlangs nog kochten we een stuk grond in het natuurgebied De Donckse Velden in Ridderkerk. Daar kunnen we in de toekomst een aantal winputten naar verplaatsen."

Jacqueline Cramer

Oud-minister VROM

China en India hoeven onze fouten niet opnieuw te maken

Nederland kan veel invloed hebben. Maar dan moeten we wel actief zijn op het internationale toneel en niet achterover leunen. Dat zegt Jacqueline Cramer, van 2007 tot begin 2010 namens de PvdA minister van VROM. Daarvoor was ze onder andere hoogleraar duurzaam ondernemen in Utrecht. "Inderdaad, ik ben optimistisch. Dat is mijn natuur, mijn levenshouding, maar er zijn ook goede redenen voor."

Wat maakt u optimistisch?

*"Ik volg de discussie over het milieu al zo'n veertig jaar. Eind jaren zestig werd het onderwerp geadresseerd door een handjevol mensen. En kijk eens wat sindsdien is veranderd en hoe serieus veel bedrijven en veel burgers bezig zijn met duurzaamheid. We ontdekken dat welvaart meer is dan *poen*. Dat gezond blijven en een goede leefomgeving misschien belangrijker zijn. Dat begint steeds meer te leven, ook bij jongeren. We moeten een hele*

ontwikkeling doormaken, een hele beschavingssprong. Dat heb je niet voor elkaar met een druk op de knop. Toch ben ik optimistisch."

Over biodiversiteit hebben we u niet veel gehoord de afgelopen drie jaar.

"Misschien niet zo publiekelijk. Mijn collega-ministers Gerda Verburg (Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit) en Bert Koenders (Ontwikkelingssamenwerking) waren de trekkers van dit onderwerp. Maar achter de schermen heb

China en India kunnen hun energievoorziening meteen een stuk duurzamer maken

'Grote milieuvraagstukken worden niet opgelost door milieuministers alleen'

ik me er wel degelijk veel mee bemoeid. Publiekelijk heeft de afgelopen jaren sterk het accent gelegen op het klimaatprobleem, wat ook nodig was. Toch moeten we uiteindelijk op twee benen lopen: het ene is het tegengaan van de opwarming van de aarde, het andere het tegengaan van het verlies aan biodiversiteit in combinatie met duurzaam omgaan met grondstoffen. Er moet als het om biodiversiteit gaat meer *sense of urgency* komen."

Dat weten we misschien in Nederland, maar hoe krijgen we de rest van de wereldbevolking zover?

"Ze hoeven niet de fouten te maken die de westerse wereld gemaakt heeft. Kijk naar China en India. Daar kunnen ze in hun ontwikkeling meteen voor een ander pad kiezen. Ze kunnen bijvoorbeeld hun energievoorziening een stuk duurzamer maken."

Met welke instrumenten bereiken we de verandering?

"Wet- en regelgeving speelt daarbij een rol, maar ook doelstellingen maken voor de lange termijn. Geef bedrijven bijvoorbeeld duidelijkheid over welke kant het op moet met de ontwikkeling van producten. Vergroening van belastingen speelt ook een rol, evenals duurzaam inkopen door de overheid. Het stimuleren van innovaties is belangrijk en niet te vergeten: kennis uitwisselen over dit onderwerp."

Is de politiek als besluitvormingsmechanisme wel in staat tot langetermijnbeleid?

"Dat is inderdaad één van de grote problemen. In mijn periode heb ik een klimaatprogramma in gang gezet, waaraan ook veel maatschappelijke partijen zich gecommitteerd hebben. Ik wilde niet dat de zaak in elkaar zou ploffen, zodra ik

Den Haag de rug had toegekeerd. Gelukkig is er nog steeds *Schwung*, maar ik houd mijn hart wel vast. Rechtse partijen hebben in hun verkiezingscampagne toch vooral laten doorschemeren dat het wel wat minder kan met dat klimaatbeleid."

Wat heeft u zélf geleerd de afgelopen drie jaar?

"Oh, een heleboel. Haha! Bijvoorbeeld dat een klein land veel invloed kan hebben bij de aanpak van mondiale vraagstukken. Maar dan moet je wel actief zijn. Ik zat bijvoorbeeld in de kerngroep van landen die de klimaatonderhandelingen in Kopenhagen heeft voorbereid."

"Verder heb ik geleerd dat het klimaatvraagstuk – evenals het vraagstuk van de biodiversiteit – niet wordt opgelost door uitsluitend

milieuministers. Het hangt met alles samen, en is daarom ook een economisch en geopolitiek vraagstuk. In Kopenhagen hebben we van een klein aantal landen in Latijns-Amerika en enkele oliestaten onevenredig veel last gehad. Ik denk dat zulke weerstanden beter kunnen worden overwonnen door eerder regeringsleiders in te schakelen. Het gaat immers om machtsverhoudingen in de wereld. Wat krijgt men ervoor terug als men akkoord gaat? Dit soort vraagstukken overstijgt de competentie van milieuministers."

PWN

Piet Veel

Natuurbeheer is ook echt een doel voor dit bedrijf

PWN, het waterleidingbedrijf dat 7.000 hectare Hollands duingebied beheert, heeft een dubbele doelstelling: waterproductie én natuurbeheer. Zo is het officieel ook afgesproken met het provinciebestuur, zegt Piet Veel van PWN. "Voor de waterproductie is het bovendien praktisch dat je de bescherming van je bron in eigen hand hebt."

PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland geeft tegenwoordig een nieuwe betekenis aan de afkorting in haar eigen naam: Puur Water en Natuur. Net als Dunea en Waternet beheert PWN een deel van het Hollandse duingebied, in dit geval (met 7.000 hectare) is dat meteen ook het grootste deel.

Blauw en groen, waterwinning en natuurbeheer, zijn twee bedrijfsactiviteiten die elkaar versterken, zegt Piet Veel, sectorhoofd Natuur en Recreatie bij PWN. Hij laat er geen misverstand over bestaan: "De medewerkers uit de natuur- en recreatiesector moeten ook meerwaarde hebben voor de medewerkers die in de waterproductie werken. Zo werkt het ook in de praktijk. Bij het aanvragen van vergunningen maken ze dankbaar gebruik van onze kennis en contacten. En je hoeft niet voor elke leiding die je wilt aanleggen te rade te gaan bij een externe beheerder van het natuurgebied. Dat ben je immers zelf. Vanuit het oogpunt van waterproductie is het bovendien belangrijk en praktisch dat je de bescherming van je bron in eigen hand hebt."

Dankzij waterwinning is het Hollandse duingebied bewaard gebleven, terwijl het elders – bijvoorbeeld in België – onder de voet is gelopen door

woningbouw, landbouw of andere menselijke activiteiten. En het was langs de Hollandse kust ook maar net op tijd, want vlak voordat hier de verstedelijking echt doorzette, ontdekte men in de tweede helft van de negentiende eeuw dat grondwater een meer betrouwbare bron was dan grachtenwater of regenwater. Vanuit de steden werden leidingen gelegd naar de Hollandse duinen.

Inmiddels worden de duinen vooral gebruikt om oppervlaktewater uit het IJsselmeer via een natuurlijk proces te zuiveren. Bovendien bevindt zich onder de duinen inmiddels een enorm waterreservoir, waarmee Noord-Holland in geval van calamiteiten zeker een half jaar vooruit kan.

Idealistisch

De dubbele doelstelling van PWN, drinkwatervoorziening en natuurbeheer, staat omschreven in de afspraken met de provincie Noord-Holland. Intern is bovendien vastgelegd dat een relatief bescheiden percentage (in totaal 4,5 miljoen euro per jaar) van de opbrengst van waterproductie beschikbaar wordt gesteld aan natuurbeheer. Waar een ander waterbedrijf wellicht erfpacht betaalt aan een externe natuurbeheerder, hanteert PWN deze interne verrekening. Piet Veel: "Uit onderzoek blijkt dat de consument het geen enkel probleem vindt dat een deeltje van de waterprijs voor dit doel gebruikt wordt. Bovendien zorgen we er op deze manier voor dat de beschikbaarheid van middelen voor natuurbeheer niet al te zeer afhankelijk is van de conjunctuur."

'De consument vindt het geen enkel probleem dat een klein deel van de waterprijs voor natuurbeheer wordt gebruikt'

Het klinkt idealistisch en zo is het ook wel een beetje bedoeld. PWN voelt zich verantwoordelijk voor de natuurlijke omgeving en de rijkdom aan planten- en diersoorten die horen bij een natuurlijk duingebied.

Cyclus

Zo'n gebied is van nature dynamisch, voortdurend aan verandering onderhevig. Duinzand verstuift totdat het grondwaterpeil wordt bereikt, waardoor duinvalleien ontstaan. Een milieu dat een ideale plaats is voor orchideeën en parnassia's, insecten en broedvogels. Na verloop van tijd raakt zo'n duingebied begroeid en wordt het weer begraven onder het zand, waarna de cyclus opnieuw kan beginnen. Zo is het in de natuur, maar in nogal wat duingebied is dit dynamische proces verstoord geraakt door menselijke activiteit: landbouw, het planten van helmgras, zure regen, het verdwijnen van grazende zoogdieren, maar ook een ziekte onder de konijnen heeft zijn invloed niet gemist.

Wisenten tussen Zandvoort en Bloemendaal

PWN probeert op verschillende plaatsen de natuur een handje te helpen bij het op gang brengen van de natuurlijke dynamiek. Door oude landbouwgrond af te pluggen, door de grondwaterstand soms te verhogen of door – zoals in Zuid-Kennemerland is gebeurd – de drinkwaterwinning in een bepaald gebied helemaal stil te leggen. Daarnaast heeft het waterbedrijf veel grote grazers uitgezet in het gebied, die de vegetatie waar nodig kort houden, zoals dat eeuwen geleden ook ging.

Bijzonder is een experiment in het Kraansvlak, een omheind ruig en gevarieerd duingebied tussen Zandvoort en Bloemendaal, waar een kleine kudde wisenten is uitgezet. De wisent is familie van de lang geleden uitgestorven oeros en hoort daarmee thuis in de Hollands natuur, vindt PWN. De grazer levert op zijn eigen manier een bijdrage aan de terugkeer van het duinmilieu zoals het ooit was. De wisenten voelen zich inmiddels thuis in de Kennemerduinen. Ze kregen vorig jaar vier jongen.

Hans Alders

Taskforce biodiversiteit

We moeten onze ecologische voetafdruk sterk verkleinen

“Het helpt niet een doemscenario te presenteren. Waarom zou je maatregelen nemen als je denkt dat de boel toch naar de knoppen gaat?” Hans Alders, oud-minister van VROM (1989-1994) en tegenwoordig voorzitter van de taskforce biodiversiteit & natuurlijke hulpbronnen, vraagt daarom aandacht voor de kansen die biodiversiteit biedt.

Wanneer werd u persoonlijk geraakt door het onderwerp biodiversiteit?

“Ik had er als minister natuurlijk al mee te maken gehad, maar toen ik daarna bij de Verenigde Naties ging werken, raakte ik meer direct betrokken bij het VN-verdrag over biodiversiteit. Als je daarin duikt,

dan zie je hoe immens het vraagstuk is en hoe zeer het raakt aan de kern van ons bestaan, ons eten, ons drinken, de grondstoffen voor alle producten. Aantasting van biodiversiteit kan leiden tot nieuwe en hardnekkige instabiliteit. We kunnen niet zeggen ‘als het fout gaat, dan gaat het helaas fout’.”

Landbouwgrond beter benutten; als Nederland ergens verstand van heeft, dan is het dat wel

En we zijn straks met 9 miljard wereldburgers.

"Precies! Als we al die mensen moeten voeden, dan moeten we landbouwgronden veel beter gaan benutten. Als Nederland ergens verstand van heeft, dan is het dát wel. Ik zie hierin voor ons dus een belangrijk exportproduct. Ook aan de vermindering van onze afhankelijkheid van soja kan Nederland een aanzienlijke bijdrage leveren. En kijk om je heen: Chinezen selecteren strategisch hun grondstoffenvoorraden in Afrika. Dat is geen barmhartigheid, maar ze zien dat grondstoffen schaars worden; ze leggen er gewoon een claim op."

Wat doet uw taskforce concreet aan voorstellen?

"Wij vinden bijvoorbeeld dat Nederland zijn ecologische voetafdruk in de wereld aanzienlijk moet verkleinen en voorlopig in elk geval

niet groter moet maken. We moeten strategisch gaan nadenken over onze grondstoffen. Op dit moment hebben we voor onze productie en consumptie in het buitenland heel veel grond nodig. Ongeveer vier, vijf keer de oppervlakte van ons eigen land. Dat heeft onder andere te maken met onze grote behoefte aan dierlijke eiwitten, aan vlees dus. Dat kan zo niet doorgaan. Een concreet richtsnoer voor 2020 zou het nieuwe kabinet zich kunnen voornemen."

Een belasting op vlees bijvoorbeeld, kan uw taskforce zulke vergaande voorstellen doen?

"Ik weet niet of een belasting op vlees effectief is. We besteden veel aandacht aan economische instrumenten om daarmee ook de daadwerkelijke kosten tot uitdrukking te brengen. "

Waar zitten de kansen, die u zo graag benadrukt?

"Nederland is al de thuisbasis voor industrieën die koploper zijn op het gebied van duurzaamheid. Neem DSM met zijn *biobased economy*, waarmee hoogwaardige producten worden ontwikkeld en grondstoffen zo efficiënt mogelijk worden benut. Oplossingen klinken vaak zo simpel. Soms gebruiken we een grondstof alleen maar om deze te verbranden, terwijl we deze ook eerst een hogere economische waarde hadden kunnen geven – bijvoorbeeld door er plastic van te maken – en het pas in de afvalfase te gebruiken voor energieopwekking."

Tijdens de verkiezingscampagne, eerder dit jaar, stonden duurzaamheid en biodiversiteit niet bepaald centraal.

"Ik begrijp best dat de economie veel aandacht heeft getrokken,

maar we moeten niet vergeten dat economische ontwikkeling en duurzaamheid samen moeten gaan; *sustainable development*. Ga de crisis dus niet te lijf vanuit een beperkte financieel-economische invalshoek, maar neem meteen ook de crisis op het gebied van klimaat en biodiversiteit bij de kop. Dat mis ik tot nu toe nogal."

Ons economisch model is ook te beperkt?

"Zeker. Een boom die er staat, heeft geen economische waarde. Een boom die gekapt is, heeft wél economische waarde. Dat werkt verstrend. Daarom moeten economische instrumenten worden aangepast. Zoals het REDD-instrument dat de bomen een waarde geeft en het aantrekkelijk maakt om ze te laten staan."

Vitens

Walter van der Meer

We zijn als bedrijf uit op mooie win-win-situaties

Het mag best gezegd worden, vindt Walter van der Meer van Vitens. Grondwaterwinning heeft belang bij een ecologisch beheer en een goede bescherming van natuurgebieden. En daarvan profiteert tegelijk de biodiversiteit. Vandaar de campagne Vitens Natuurlijk. Het grootste waterbedrijf laat zich zien aan de buitenwereld.

Vitens Natuurlijk. Met deze woorden maakt het grootste drinkwaterbedrijf van Nederland (5,4 miljoen klanten in Friesland, Overijssel, Flevoland, Gelderland en Utrecht) een statement.

“Het produceren van drinkwater en de bescherming van de natuur laten zich prima combineren”, zegt Walter van der Meer, lid van de raad van bestuur van Vitens. “En onze klanten mogen best weten dat het mooie natuurgebied waar ze in het weekeinde gaan wandelen een waterwin-gebied is, dat zijn bestaan dus helemaal te danken heeft aan drinkwater-productie.”

In het kader van de campagne *Vitens Natuurlijk* wordt door RTL4 onder andere het programma ‘Lopen over water’ (gepresenteerd door Bas Westerweel) uitgezonden, waarin de relatie tussen waterwinning en natuurbeheer voor een breed publiek helder gemaakt wordt. Daarnaast zijn in de waterwingebieden (waarvan Vitens circa 2.000 hectare in beheer heeft) wandelingen uitgezet en worden er verschillende educatieve activiteiten georganiseerd.

Win-win-situaties

Het beheren van natuurgebieden en het stimuleren van de biodiversiteit zijn geen kernactiviteiten van Vitens. Van der Meer: “We moeten de volgorde wel duidelijk op het netvlies houden. Primair is Vitens een drinkwaterbedrijf, maar als we streven naar schone bronnen en verantwoord beheer, dan houden we de kosten voor waterzuivering en daarmee ook de maatschappelijke kosten laag. En we creëren ook nog eens prachtige natuurgebieden. Op die manier kun je mooie win-win-situaties tot stand brengen.” De meeste waterwingebieden van Vitens zijn natuurvriendelijk ingericht, worden ecologisch beheerd en waar mogelijk opengesteld voor recreatie (natuurtuin, park). Het waterbedrijf probeert in de waterwin-gebieden de omstandigheden voor dieren en planten te optimaliseren. Daarvoor worden veel maatregelen genomen: het aanbrengen van reliëf, het bouwen van vleermuizenkelders en paddenpoelen, het inrichten van een natuurtuin of een waterwinpark of het inpassen van een waterwin-gebied in de ecologische hoofdstructuur.

*'Onze klanten mogen weten dat een natuurgebied
te danken is aan drinkwaterproductie'*

Zonsopgang in het natuurgebied Het Engelse Werk in Zwolle

Natuur niet duur

Dit blijkt in de praktijk niet alleen plezierig voor de planten, de dieren en de natuurliefhebbers, ook bedrijfseconomisch gezien is het een goede keuze. Natuur is niet duurder dan een andere manier van inrichting. De eenmalige aanleg is misschien wat duurder, maar de beheerskosten zijn in het algemeen wat lager dan grasland of een andere bestemming.

Naast de directe stimulering van biodiversiteit in de waterwingebieden, wordt de biodiversiteit indirect gestimuleerd door de aanwezigheid van de zogeheten *grondwaterbeschermingsgebieden*, waar via planologische en milieumaatregelen wordt gestreefd naar een schoon en ongestoord milieu. Deze gebieden liggen in een bredere straal om de waterwingebieden heen. Het gaat hierbij om een veel groter gebied, waardoor de betekenis voor natuur en biodiversiteit nog belangrijker is. Via wet- en regelgeving

(onder andere de Nederlandse Wet Milieubeheer en de Europese Kaderrichtlijn Water) is vastgelegd dat er alleen schone activiteiten mogen plaatsvinden, die het grondwater niet vervuilen.

Dat zijn de formele regels, maar hoe bereik je het optimale resultaat? Onder andere door de gebruikers van deze grondwaterbeschermingsgebieden bewust te maken van hun verantwoordelijkheid. In deze gebieden stimuleert Vitens beschermende maatregelen om het risico van verontreiniging te verminderen. Hierdoor worden de omstandigheden voor natuurontwikkeling beter. Daarbij wordt ook financiële steun gegeven als de eisen verder gaan dan in omliggende gebieden, bijvoorbeeld voor het ontwikkelen van meer natuurlijke landbouwmethoden (heb je echt wel zoveel meststoffen nodig?), het mechanisch verwijderen van onkruid (in plaats van te werken met bestrijdingsmiddelen), het aanleggen van nieuwe rioleringen en dergelijke. Natuurlijk heeft de onttrekking van grondwater ook verdroging tot gevolg, maar door grondwater te winnen op de juiste plek in het watersysteem en de winning samen met betrokken partijen goed in te passen in de omgeving wordt ook een bijdrage aan de biodiversiteit geleverd.

Grondwaterwinning heeft belang bij een ecologisch beheer en een goede bescherming van gebieden. En daarvan profiteert tegelijk de biodiversiteit. "Zo snijdt het mes dus steeds aan twee kanten", zegt Walter van der Meer. "Het leek ons een goed plan dat met de campagne *Vitens Natuurlijk* nog eens onder de aandacht te brengen."

Onno Hoes

Coalitie Biodiversiteit

Je mag je best wel afvragen: in welk seizoen eet ik welke groenten?

Meer biodiversiteit zit vaak in kleine dingen

Hij is een man met een missie, maar gaat daar duidelijk niet onder gebukt. Onno Hoes is gedeputeerde Ecologie van Noord-Brabant en leidt ook de nationale Coalitie Biodiversiteit. Bij dit bondgenootschap zijn ruim tweehonderd overheden en organisaties aangesloten. "We willen het onderwerp laten leven, want de keuze vóór of tegen biodiversiteit zit vaak in kleine dingen."

Wat voor kleine dingen?

"Bijvoorbeeld in de supermarkt. We worden verleid alleen maar te letten op prijs en kwaliteit. Dat is onze cultuur geworden, we zijn gemakshoppers. Maar je zou je ook eens kunnen afvragen welke grondstoffen er in een product zitten en waar deze vandaan komen. Of: in welk seizoen eet ik welke groenten? Als je het hele jaar door aardbeien wilt eten, dan moeten ze soms toch echt per vliegtuig uit een ver land aange-

voerd worden. Je kunt ook zeggen: buiten het seizoen eet ik géén aardbeien."

Met dat soort zaken bemoeit de Coalitie Biodiversiteit zich?

"Kijk, het is niet ónze opdracht de terugloop van de biodiversiteit een halt toe te roepen. Wij willen aan het einde van dit jaar, het Internationale Jaar van de Biodiversiteit, bereikt hebben dat méér mensen weten wat biodiversiteit is; hoe je daar zelf invloed op kunt hebben."

"Dat doen we langs twee lijnen. We hebben ze *deuren* genoemd. De eerste deur is de deur naar buiten, naar het balkon, naar de tuin, naar het park in de buurt. Daarbij gaat het ons om zaken als: waarom staat die boom hier, wat is het effect van deze begroeiing? Een zwaar accent lag daarbij op 22 mei, Biodiversiteitsdag. Toen waren veel natuurterreinen geopend en zijn er speurtochten gehouden voor kinderen. We willen hier het liefst een jaarlijks terugkerend festijn van maken, net als de Nationale Boomfeestdag zal ik maar zeggen."

"De tweede helft van het jaar staat een andere *deur* centraal: de deur van de koelkast. Dan ligt het accent op bewust koopgedrag. De supermarkten hebben al enthousiast gereageerd en doen mee. Daarmee kunnen we het onderwerp onder een breed publiek veel aandacht geven."

Alleen al het woord 'biodiversiteit' beschouwen veel mensen als ambtenarentaal.

"Dat weet ik. We hebben ook gezocht naar een ander woord, maar dat hebben we niet gevonden. Daarom leggen we het zo eenvoudig mogelijk uit. Het gaat om de verscheidenheid aan planten- en diersoorten. En dat je daar zelf als mens ook onderdeel van bent en invloed op kunt hebben. Zie je, het kan best simpel en kort."

Staan er meer leuke dingen op stapel?

"Zeker, we zijn bijvoorbeeld van plan de biodiversiteitshoofdstad van Nederland te kiezen. Bovendien moeten alle partijen die zich willen aansluiten bij de Coalitie Biodiversiteit ook zélf activiteiten ontplooiën in 2010. Die activiteiten gaan we inventariseren en erover communiceren. Zo houden we druk op de

ketel, want er moet wel even wat gebeuren dit jaar."

Een VVD-gedeputeerde zo bezig met biodiversiteit: heeft u in eigen partij niet veel zendingswerk te doen?

"Ha ha, ik hoor inderdaad wel eens de opmerking: begin jij maar in de eigen partij. Maar ik moet eerlijk zeggen dat in onze partij best veel bestuurders met een groen hart rondlopen. Ook Mark Rutte staat open voor dit onderwerp. Ik begrijp best dat het hier niet zo om ging bij de verkiezingscampagne. Het gaat de mensen nu om de economie. Tegelijk werken vooruitstrevende ondernemingen juist heel hard aan een meer groene economie. Misschien is het wel tijd voor een VVD-minister van Milieu. Ed Nijpels en Pieter Winsemius hebben in het verleden als milieuminister echt resultaten geboekt. Onder het

vorige kabinet is wat dit betreft helaas vooral symboolpolitiek bedreven."

Waterbedrijf Groningen

Harmen Hoogeveen

Niet zomaar één kwaliteit water door de leiding persen

Hoe lever je als drinkwaterbedrijf de beste bijdrage aan biodiversiteit? Harmen Hoogeveen (Waterbedrijf Groningen) hoeft er niet lang over na te denken. Door op een slimme manier te denken vanuit de klant. En niet door simpelweg overal water volgens precies dezelfde specificaties te leveren. Duurzaamheid als leidraad.

Een drinkwaterleidingbedrijf? Zo mag je Waterbedrijf Groningen eigenlijk al lang niet meer noemen. Het levert (via joint ventures) namelijk ook industriewater, geeft technologische adviezen, biedt rioleringsdiensten aan gemeenten, doet aan ontwikkelings samenwerking en werkt aan projecten op het snijvlak van energie en water en groene grondstoffen. Het is nogal wat. "Als maatschappelijke onderneming stelt Waterbedrijf Groningen de waterbelangen in de regio duurzaam veilig", staat in de

De Drentsche Aa

missie. Naast het leveren van verschillende soorten water, levert Waterbedrijf Groningen een bijdrage aan zaken als volksgezondheid, natuurbehoud, het creëren van duurzame bronnen, bestuurlijke vraagstukken, ruimtelijke ordening, werkgelegenheid en innovatie.

Slimme oplossingen

Harmen Hoogeveen, die een lange carrière in de water- en energiesector achter zich heeft, is sinds eind 2004 directeur van Waterbedrijf Groningen. In de afgelopen jaren is de verbreding van het takenpakket voor een groot deel doorgevoerd. Duurzaamheid is het begrip dat voortdurend terugkeert, want duurzaamheid levert de beste bijdrage aan de biodiversiteit. Harmen Hoogeveen vertaalt dat onder andere in het zoeken naar slimme oplossingen voor de waterbehoefte van Groningse ondernemingen. Onder deze bedrijven zit veel chemische industrie (Delfzijl), heel veel agribusiness, en nu de regio wil uitgroeien tot een *Energy Valley* ook een toenemend aantal bedrijven dat zich bezighoudt met energievoorziening. Door de bank genomen allemaal stevige watergebruikers. Tot voor kort vormde drinkwater geproduceerd uit grondwater de belangrijkste grondstof. Hoogeveen: "De traditionele rol van een drinkwaterleidingbedrijf is water uit de grond halen, zuiveren, door een leiding naar de klant pompen en de rekening sturen. Als je duurzaamheid serieus neemt, moet je de zaak omdraaien. Niet elke klant heeft behoefte aan hetzelfde water. De eerste vraag is dus: wat heb je nodig? Drinkwater, koelwater, gedemineraliseerd water, zuurstofloos proceswater? Vanuit die behoefte redeneer je naar de bronnen en naar de infrastructuur die nodig is."

'Waterproductie en behoud van biodiversiteit zijn en blijven feindliche Brüder'

Voor de deur

Aan Kisuma en Nedmag in Veendam levert Northwater (de joint venture van Waterbedrijf Groningen en Evides) gedemineraliseerd water. De installatie die daarvoor is gebouwd, haalt oppervlaktewater uit het kanaal voor de deur van de fabriek, en verwerkt dit tot de vereiste kwaliteit. Soortgelijke projecten zijn gerealiseerd voor bijvoorbeeld Avebe in Ter Apel en Akzo Nobel in Veendam.

Van de Waddenvereniging kreeg North Water zelfs de 'Red de Eems Award' voor een installatie voor de zuivering van zout afvalwater van de industrie op het chemiepark bij Delfzijl. Voorheen werd dit afvalwater ongezuiverd geloosd op de Eems.

Natuurlijk moet er ook in Groningen gewoon drinkwater geproduceerd worden en natuurlijk wordt dit ook hier onttrokken aan de natuur: 85 procent grondwater en 15 procent oppervlaktewater (uit de Drentsche Aa). Het winnen van water kan leiden tot verdrogingseffecten en bepaalde vegetatie is daarvoor gevoelig. Daarom worden diverse maatregelen genomen, zoals het beperken van de waterwinning. Dat gebeurt in nauw overleg met natuurorganisaties en andere betrokken partijen.

Zo is de capaciteit van de productielocatie bij De Punt (tussen Groningen en Assen) bijvoorbeeld teruggebracht van 13 miljoen naar 4 miljoen kubieke meter per jaar. Een en ander is vastgelegd in een convenant.

Een ander convenant is afgesloten met de stichting Het Groninger Landschap. Hierin staan richtlijnen en afspraken over herstel, onderhoud en ontwikkeling van de natuur in de Groningse waterwingebieden. Hierdoor wordt niet alleen de kwaliteit van het grondwater beschermd, maar is ook het voortbestaan van prachtige natuurgebieden, die soms ook open zijn voor het publiek, voor de toekomst verzekerd.

Samen op weg

Rond de Drentsche Aa participeert het waterbedrijf actief in de gebiedscommissie, die gaat over het beheer en behoud van dit nationale park en in het 'Tussenwaterproject' wordt in samenwerking met onder andere de provincie Drenthe en het Drentse Landschap geprobeerd om het vasthouden van water te combineren met natuurontwikkeling en waterwinning. Het gaat daarbij om het stroomgebied van de Hunze.

Ook voor Groningen geldt dus: waterproductie en behoud van natuur en biodiversiteit kunnen prima samengaan. "Het zijn *feindliche Brüder*", zegt Harmen Hoozeveld. "Soms hebben ze een beetje ruzie, maar het blijven altijd broers. Altijd samen op weg, vanuit een gemeenschappelijk belang."

Chris Kalden

Staatsbosbeheer

Te weinig publiek geld voor natuur en landschap

*“De waardering voor natuur en landschap is te laag in Nederland.”
Chris Kalden zei het in 2007 al bij zijn aantreden als algemeen directeur van Staatsbosbeheer. Deze organisatie is met een kleine 250.000 hectare de grootste beheerder van natuurgebied in Nederland. Zijn grootste opgave?
“Zorgen dat Nederlanders mooie natuur en mooi landschap minder vanzelfsprekend gaan vinden.”*

Hoe doet u dat?

“Niet perse door kennis aan te bieden. Je hoeft geen kenner te zijn om liefhebber te worden. Beleving is belangrijker. Jongeren zijn een belangrijke doelgroep. We willen ze zo vroeg mogelijk verleiden tot indrukwekkende natuurervaringen. Dat hoeft niet perse iets groots te zijn. Laatst zag ik schoolkinderen een uur lang met de loep kijken naar het gevecht tussen een mier en een insect dat hem wilde opvreten. Prachtig toch? En binnenkort vierden

we dat Staatsbosbeheer de natuurgebieden van Terschelling honderd jaar beheert. Kinderen uit de bovenbouw van de basisschool mogen dan een nacht doorbrengen op de Boschplaat, waar zoiets normaal natuurlijk niet mag. Zulke ervaringen, een nacht met z'n tweeën in een tentje in de natuur, gaan een leven lang mee.”

Jongeren als doelgroep: hier een ontdekkingstocht voor basisschoolleerlingen op een heidegebied

De natuur van Staatsbosbeheer trekt 150 miljoen bezoeken per jaar; dan zit het toch juist wel goed met onze waardering voor natuur en landschap?

"De waardering van het publiek is inderdaad heel behoorlijk, maar de meeste Nederlanders vinden het volstrekt vanzelfsprekend dat we natuur en landschap hebben van een behoorlijke kwaliteit. De inspanning die daarvoor nodig is, daarvan hebben ze geen idee. Daarom vormen de natuur- en landschapsorganisaties ook geen doorslaggevende politieke macht."

Ze slaan nog geen deuk in een pakje boter, zei u enkele jaren geleden.

"Dat vind ik nog steeds. Er is weinig bereidheid om publieke middelen te investeren in de kwaliteit van natuur en landschap en ik zie dat op korte termijn niet veranderen.

Onafhankelijk onderzoek bevestigt dat. Om de natuur die Staatsbosbeheer beheert echt kwalitatief op niveau te houden, zou de beheersvergoeding die wij van de rijksoverheid voor de natuurgebieden krijgen, zeker verdubbeld moeten worden. En voor het beheer van het landschap wordt in Nederland structureel 400 miljoen euro te weinig uitgetrokken."

Met als consequentie?

"Dat het landschap in Nederland de laatste zestig, zeventig jaar enorm is vervlakt. De variatie neemt af. Dat geldt ook voor de natuur en de biodiversiteit. Het is geen *free lunch*. Als je niet investeert, gaat het snel achteruit."

Is het zó erg?

"Ach, ik zie ook best positieve ontwikkelingen. Er broeden in Nederland weer kraanvogels en

zeearenden. Zij staat aan de top van een biotoop. Dat zegt iets. Ik zie dat we goed samenwerken met drinkwaterbedrijven en dat op veel plaatsen de verdroging wordt teruggedrongen. We hebben met de waterbedrijven een gedeeld belang als het gaat om de kwaliteit van de bodem. Ik heb ook waardering voor de kwaliteit van het natuurbeheer van deze bedrijven, waarbij ik eerlijk gezegd licht jaloers ben op de middelen die ze daarvoor vanuit de opbrengst van het drinkwater beschikbaar kunnen stellen. Daarbij vergeleken is ons normbedrag per hectare aan de magere kant, om het met een *understatement* te zeggen."

Wat moeten we de komende jaren realiseren op het gebied van natuur en landschap?

"Voor wat betreft de natuur: het robuust maken van onze ecologische hoofdstructuur. Natuurgebieden met elkaar verbinden, zodat de duurzaamheid echt wordt gewaarborgd. Wat dat betreft hebben we veel te doen. Punt twee: betere kwaliteit van water en lucht."

"Voor wat betreft het landschap: zorgen dat het financieel interessant wordt belangrijke landschapselementen in stand te houden. Heggen, houtwallen en andere waardevolle zaken bevinden zich meestal op het land van boeren. Die moeten ook hun boterham verdienen. Dus moet je het voor hen financieel aantrekkelijk maken."

Waternet

Roelof Kruise

Als een goed huisvader zorgen voor de duinen

Waterwinning en natuurbeheer zijn twee kanten van dezelfde medaille. Roelof Kruise van Waternet is daarvan overtuigd. "Het mooie van de combinatie is bovendien dat natuurbeheer voor een deel uit de opbrengst van het watertarief kan worden betaald. Dat geeft een stabiele basis."

Hun grootste bijdrage aan de biodiversiteit hebben de waterbedrijven misschien wel in de negentiende eeuw al geleverd. Toen werd namelijk besloten drinkwater te gaan winnen in de duinen langs de kust. Daarmee werd meteen een stevige barrière opgeworpen voor ambitieuze gemeentebestuurders die hun dorp maar al te graag wilden uitbreiden en daarvoor hun begerig oog hadden laten vallen op de aangrenzende duinen. Waternet, producent van drinkwater voor Amsterdam en omstreken,

beheert onder andere het natuurgebied de Amsterdamse Waterleidingduinen. Een uitgestrekt natuurgebied (3.400 hectare, waarvan 500 hectare bos) gelegen tussen Noordwijkerhout en Zandvoort.

Een prima plek om schoon en puur drinkwater te produceren. Tegelijk is het aan de waterwinning te danken dat het gebied voor de natuur behouden is gebleven en dat het een paradijs is voor natuurliefhebbers. Jaarlijks trekken de Waterleidingduinen zo'n 800.000 bezoekers. Door de invloed van wind en water zijn er veel verschillende natuurlijke leefmilieus ontstaan, van hoog naar laag, van droog naar nat, van kalkrijk naar kalkarm en van kaal naar dicht begroeid. Deze variatie zorgt voor een grote verscheidenheid aan planten en dieren, waaronder veel zeldzame soorten.

Vochtige duinvallei in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Parnassia

'Drinkwaterwinning in de duinen heeft een stevige barrière opgeworpen tegen te ambitieuze gemeentebestuurders'

Er komen bijvoorbeeld een kleine 7.000 paddenstoelensoorten voor, waarvan er 150 op de rode lijst van bedreigde soorten staan. Van de bedreigde vogelsoorten broeden er 19 in de Amsterdamse Waterleidingduinen, waaronder de roerdomp en de roodborsttapuit. Verder lopen in de Waterleidingduinen ook nog zes bedreigde zoogdiersoorten rond, waaronder de boommarter en de waterspitsmuis.

Hele watercyclus

"Natuurbeheer en drinkwaterproductie zijn een prima combinatie", zegt Roelof Kruize, directeur van Waternet, dat eigenlijk een heel bijzonder bedrijf is. Het is een onderneming die zich richt op de hele watercyclus. Naast drinkwaterlevering verzorgt Waternet voor de gemeente Amsterdam de riolering, het schoonhouden van de grachten en de zuivering van afvalwater. En namens het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht houdt Waternet het waterpeil in rivieren, meren, grachten en sloten op peil en beschermt het de regio tegen overstromingen.

Naast de Amsterdamse Waterleidingduinen is ook het natuurgebied van de Waterleidingplas, de Loenderveense Plas en een deel van Terra Nova (in Noord-Holland en Utrecht) in beheer bij Waternet. Terreinen die vrijwel volledig zijn aangewezen als beschermd natuurgebied in het kader van Natura 2000.

Het beleid van Waternet is erop gericht om beide functies – waterwinning en natuurbeheer – optimaal tot hun recht te laten komen. Kruize: "Als

beheerder van dit soort gebieden heb je sowieso de taak daar als een goed huisvader voor te zorgen. Het mooie van de combinatie is dat natuurbeheer voor een deel uit de opbrengst van het watertarief kan worden betaald. Dat geeft een stabiele basis."

Vernatting

Qua natuurbeheer wil Waternet vooral ook de biodiversiteit verder versterken. Soms is daar wat extra's voor nodig, zoals het project de Zilk, dat samen met de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland en het hoogheemraadschap van Rijnland wordt uitgevoerd. Sinds 2006 wordt in het kader van dit project gewerkt aan verbetering van de waterhuishouding in onder andere de Amsterdamse Waterleidingduinen en de terugkeer van de vochtige duinvalleien van weleer. Waternet verhoogde dertig diepe winputten – waar grondwater uit onttrokken kan worden –, vernieuwde leidingen en regelkasten, veranderde paden en dammen, dempte een deel van een kanaal en verrichte nog een groot aantal werkzaamheden, waardoor een verhoging van het waterpeil in het gebied mogelijk werd gemaakt.

Door deze vernatting zijn in de Amsterdamse Waterleidingduinen weer vochtige duinvalleien ontstaan, die bekend zijn vanwege hun hoge biodiversiteit en gastvrijheid voor bedreigde planten- en diersoorten. Parnassia en verschillende soorten orchideeën treft men er nu aan, evenals bijvoorbeeld het zeer zeldzame teer guichelheil.

Hilde Stroot

Greenpeace

In zijn hart wil niemand verlies van biodiversiteit

Is Nederland echt zo'n koploper in de strijd tegen aantasting van de biodiversiteit? Hilde Stroot moet er even over nadenken. "We hebben een grote mond op het internationale toneel, maar in eigen huis laat de overheid nog wel eens steken vallen." De mening van de plaatsvervangend directeur campagnes van Greenpeace Nederland.

Wat doen we goed en waar laten we steken vallen?

"In internationaal overleg loopt Nederland voorop, zijn we het braafste jongetje. Dat zie je bij de aanpak van het klimaatprobleem én bij de crisis van de teruglopende biodiversiteit. Tijdens de klimaattop in Kopenhagen heeft Nederland echt alles uit de kast gehaald om tot een goed standpunt binnen de Europese Unie te komen. Tegelijk hebben we in eigen land plannen voor zes nieuwe kolencentrales. Ook bij biodiversiteit neemt

Nederland de leiding in de internationale discussie, maar zijn we tegelijk een grote importeur van soja en palmolie, waarmee we de biodiversiteit feitelijk in gevaar brengen."

Vanwaar die inconsistentie?

"De versnippering is groot bij de Nederlandse overheid en duurzaamheid speelt nog niet overal een even belangrijke rol. Dat zou wel moeten. Nu zie je dat onze overheid aan de ene kant maatregelen neemt en financieel ondersteunt om de

In zijn hart wil niemand verlies van biodiversiteit

'We hoeven echt niet als vegetariërs in een hutje te gaan wonen'

ontbossing in Indonesië tegen te gaan, terwijl Nederlandse bedrijven aan de andere kant – in sommige gevallen zelfs met steun van diezelfde overheid – enorm veel hout en palmolie importeren en daarmee de ontbossing aanjagen. Dat is water naar de zee dragen.”

Stel, Greenpeace heeft het voor het zeggen: hoe pakt u het probleem van de teruglopende biodiversiteit aan?

“Ten eerste moet er mondiaal iets veranderen. Het VN-Biodiversiteitsverdrag is tandoel. Het had de teruggang van de biodiversiteit in 2010 moeten stoppen en ervoor moeten zorgen dat we wereldwijd een goed netwerk van beschermde natuurgebieden zouden hebben. Dat lukt bij lange na niet omdat het verdrag niet bindend is en er geen sancties zijn. Allerlei andere verdragen, zoals het WTO-verdrag

voor vrije wereldhandel, kennen wel sancties. Daarom gaat zo'n WTO-verdrag ook altijd voor. Je moet landen ook op hun prestaties ten aanzien van biodiversiteit kunnen afrekenen.”

“Ten tweede moeten we zo snel mogelijk iets doen aan het klimaatprobleem. De relatie tussen opwarming van het klimaat en teruglopende biodiversiteit wordt steeds beter zichtbaar. Stel je alleen maar voor wat ontbossing betekent voor het wereldwijde vermogen om CO₂ te binden. Dus moeten we echt succes hebben op de volgende VN-klimaatop, later dit jaar in Cancun.”

“En dan is het belangrijk dat we onze economie zo snel mogelijk vergroenen. Wat duurzaam is, moet worden beloond, wat niet duurzaam is, moet worden belast. Wie

het probleem echt wil aanpakken ontkomt daar niet aan.”

Kost het Greenpeace moeite om mensen voor biodiversiteit te mobiliseren?

“Ja en nee. Je ziet dat het verlies aan biodiversiteit duizelingwekkend snel gaat en dat de maatregelen die door politiek en bedrijfsleven genomen worden op dit moment volstrekt onvoldoende zijn.”

“In zijn hart wil niemand verlies van biodiversiteit. We willen de planeet netjes doorgeven aan onze kinderen, Niemand wil dat de Orang-Oetan of de Sumatraanse tijger uitsterft. Met laagdrempelige acties kun je mensen daarvoor heel goed mobiliseren.”

“Lastiger wordt het consumptiepatronen ter discussie te stellen. De link te leggen tussen ons eigen

gedrag en dat grote wereldwijde probleem van teruglopende biodiversiteit. Toch zal het moeten als we onze voetafdruk in de wereld echt willen verkleinen.”

Nog maar één keer in de week vlees dus?

“Als mensen één keer in de week geen vlees zouden eten, zou dat al geweldig helpen. Het moet inderdaad wat minder en wat anders, maar wat je eet hoeft niet perse slechter te zijn. Kijk naar al die goede vervangers voor vlees. Dat worden er steeds meer. Dus een ander dieet, wat vaker het licht uitdoen, zonder dat we allemaal als vegetariërs in een hutje op de Utrechtse Heuvelrug hoeven te gaan wonen.”

WMD

Karst Hoogsteen

Schone natuur is voor ons een productiemiddel

Zorgen voor schone natuur is core business, zegt Karst Hoogsteen van Waterleidingmaatschappij Drenthe. En dat in een "open zandbak" als Drenthe bedrijfseconomisch ook heel verstandig. "Verkeerde bronnen gebruiken is veel duurder." Een waterbedrijf dat onder ander rekening houdt met het groeiseizoen.

Karst Hoogsteen, directeur van Waterleidingmaatschappij Drenthe, draait er niet omheen: "Schone natuur is een productiemiddel voor ons bedrijf. Dat geldt vooral omdat Drenthe een *open zandbak* is. We winnen hier grondwater op relatief geringe diepte. Dat is iets heel anders dan drinkwater produceren in kleigebieden met diepe winputten. Als we onze bronnen goed willen houden, dan móeten we de natuur erboven goed beschermen en dan móeten we ervoor zorgen dat boeren de bodem zo min mogelijk belasten."

Waterwinning en natuurbescherming liggen bij Waterleidingmaatschappij Drenthe daarom al tientallen jaren in elkaars verlengde. "Het is *core business*", aldus Hoogsteen. "En het leidt niet tot hogere waterprijzen; verkeerde bronnen gebruiken is veel duurder. Ons bedrijf is hard op weg om de goedkoopste van Nederland te worden."

Hoogsteen en zijn medewerkers produceren jaarlijks een kleine 30 miljoen kubieke meter drinkwater, vooral voor gebruik door de Drentse bevolking. Daarvoor heeft het Drentse waterbedrijf 850 hectare grond in bezit, waarvan 600 hectare natuurgebied. Van dat natuurgebied is de helft in

eigen beheer, de andere helft wordt beheerd door het Drentse Landschap, waarvan één van Hoogsteen's voorgangers ooit voorzitter was. Waarmee maar gezegd is hoezeer waterproductie en natuurbeheer in Drenthe met elkaar zijn verweven.

Natuurdoelstellingen

Een groot deel van de waterwingebieden in Drenthe, voor zover het natuurgebieden zijn, is opengesteld voor het publiek. En waar mogelijk worden maatregelen genomen om de natuur te versterken en de biodiversiteit te vergroten. Bij elk wingebied zijn natuurdoelstellingen geformuleerd: welke natuur willen we waar laten ontstaan of in stand houden? En de resultaten qua biodiversiteit worden sinds enige tijd nauwkeurig gemeten. Elke drie jaar wordt de rijkdom aan soorten geregistreerd. De eerste positieve resultaten zijn intussen gemeten in Breevenen, in het dal van de Hunze vlakbij de Hondsrug, waar veel maatregelen zijn genomen om natuurontwikkeling en daarmee biodiversiteit te stimuleren. Het wingebied van Breevenen is in 2000 in gebruik genomen. In overleg met het provinciaal bestuur is hier gekozen voor winning van grondwater op een manier die de

'We móeten de natuur boven onze winplaatsen wel goed beschermen'

Fietsers in Breevenen

natuur zo min mogelijk belast. Om dat te bereiken heeft Waterleidingmaatschappij Drenthe aanzienlijk meer grond aangekocht dan puur voor de productie van drinkwater noodzakelijk zou zijn geweest. Hierdoor konden de winputten verder van elkaar geplaatst worden, waardoor ze elkaar veel minder beïnvloeden en verdroging van de bodem beperkt wordt. Dat betekent: minder schade voor de boeren én minder gevolgen voor de natuur.

Daarnaast houdt het waterbedrijf bijvoorbeeld rekening met het groeiseizoen. "Volgens mij zijn we hiermee zelfs uniek in Nederland", aldus Hoogsteen. In het voorjaar heeft de natuur in sommige delen van Breevenen een grote behoefte aan kwelwater. De reeks winputten vanaf de Hunze tot de Hondsrug onttrekt dan minder water dan een andere reeks die langs de Hunze, door minder kwetsbaar gebied, loopt. Op die manier worden natuurdoelstellingen maximaal ondersteund.

Weidevogels

Heel bijzonder is het langjarige contract dat het waterbedrijf heeft afgesloten met een boer in Breevenen. Deze afspraak, waarmee een einde kwam aan jaren van niet te combineren belangen, heeft als doel het aantal weidevogels in het gebied sterk te vergroten. De belangentegenstelling tussen de boer en het waterbedrijf ging over het waterpeil rond het bedrijf van de boer, die melkvee had en aardappelen verbouwde. Dit waterpeil was vaak te hoog omdat het waterbedrijf juist in dat gedeelte compensatie moest bieden voor verdroging die het elders had veroorzaakt. Een dilemma dat bij de aardappelboer vaak schade veroorzaakte en daarmee zorgde voor een voortdurende discussie over schadevergoedingen.

Met hulp en financiële steun van het waterbedrijf is het agrarische bedrijf omgevormd tot een veehouderij voor vleesproductie. Daarnaast is de boer zijn terrein gaan beheren volgens de normen die gelden voor een weidevogelgebied. Dat betekent: niet alle gras tegelijk maaien en afvoeren, maar hier en daar plukjes laten staan om de vogels een plezier te doen. En zorgen voor een goede bodemstructuur, onder andere via een juiste bemesting, om de voedselvoorraad in de bodem op peil te houden. Zo werd van de nood een deugd gemaakt. Inmiddels groeit het aantal weidevogels sterk.

Keimpe Wieringa

Planbureau voor de Leefomgeving

De politiek moet een duidelijke keuze maken

Hoe erg is het verlies aan biodiversiteit? Keimpe Wieringa weet het niet. Dat is een politieke keuze, zegt hij als hoofd van de sector Natuur en Landelijk gebied van het Planbureau voor de Leefomgeving. Is het ethisch verwerpelijk dat we soorten laten uitsterven? Of moeten we biodiversiteit belangrijk vinden vanwege producten en diensten die we erdoor krijgen?

Weten we echt niet waarom biodiversiteit belangrijk is?

“We hebben geen objectieve criteria, zoals bij veel andere milieuvraagstukken, waarbij we bijvoorbeeld direct effecten op de gezondheid kunnen meten. Er worden rond dit onderwerp soms ook te stellige dingen beweerd. Ik hoor zeggen: we moeten niet bezuinigen op natuurgebieden, want die zijn de *verzekeringsspremie* voor ons leven. In het algemeen gesteld is dat nogal overdreven en niet onderbouwd.

Van onze Nederlandse natuur is 15 procent in zijn oorspronkelijke staat. En we leven toch echt nog steeds. ”

Wat is de rol van het Planbureau voor de Leefomgeving in deze discussie?

“Wijzen op de keuzes die gemaakt kunnen worden. Wat is het doel op langere termijn en welke beleidsgevolgen heeft dat? Nu lopen verschillende benaderingswijzen vaak door elkaar. Aan de ene kant heb je de puur *ethische* benadering,

Recreanten zijn maar weinig geïnteresseerd in de soortenrijkdom

die tot dusver steeds dominant is geweest. Organisaties als Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer redeneren langs deze lijn. De mens heeft een verantwoordelijkheid ten opzichte van andere soorten op aarde en mag met zijn gedrag andere soorten niet laten uitsterven. Prima, dat is een heldere politieke keuze."

"De laatste tien jaar hanteren degenen die opkomen voor biodiversiteit echter ook een nieuw argument: ecosystemen leveren ons ook veel economisch nuttige diensten op. Denk aan de productie van voedsel, hout, opslag van CO₂, zuivering van oppervlaktewater. Dat soort ecosystemediensten zou je een financiële waarde moeten toekennen, waardoor de ecosystemen beter beschermd worden. Dat noem ik de *functionele* benadering. Die kan echter tot heel

andere uitkomsten voor het beleid leiden dan de ethische benadering."

Waarom?

"Het benutten van ecosysteem diensten hoeft niet altijd gelijk op te gaan met het behoud van soortenrijkdom. Soms is een ecosystemedienst nauw verbonden met soortenrijkdom, maar in andere gevallen wordt ze geleverd door een beperkt aantal veel voorkomende soorten. Natuurlijk is het tropisch regenwoud een prima buffer voor de opslag van CO₂, maar daarvoor heb je niet veel soortenrijkdom nodig. Misschien wordt zo'n functie juist nog veel beter vervuld door een meer eenzijdige beplanting van alleen maar populieren."

"Voor fruitteelt heb je bijen nodig, maar hoeveel soorten? Niet zo veel, denk ik. En een specht of een uil in de boomgaard, is vanuit zo'n

functionele benadering bekeken ook geen must. Waterberging? Een prima functie, maar dat kan ook met een bak water in de polder. Ik bedoel: ook daarvoor heb je geen soortenrijkdom nodig."

De mogelijkheid om te kunnen recreëren, te kunnen fietsen in de natuur, is ook een mooie dienst van ecosystemen.

"Zeker, recreatie heeft een bepaalde waarde. Maar wat vinden mensen belangrijk? De natuur moet groen zijn, een beetje in de buurt en er moet een leuk fiets- of wandelpad doorheen lopen. Ze waarderen het als ze een ooievaar kunnen zien. Maar de rest van de soortenrijkdom interesseert de meeste recreanten weinig. Vanuit de functionele benadering bekeken, moet je veel stadsparken ontwikkelen en zijn de verder gelegen natuurgebieden niet zo belangrijk."

Wat is uw pleidooi?

"Keuzes maken. Wat wil je bereiken op langere termijn? Nu worden doelstellingen geformuleerd die zo ver weg liggen dat ze toch niet gehaald worden. Ik zou zeggen: kies liever voor een helder toekomstbeeld. Misschien moet Nederland zich wel toeleggen op het behoud van de *deltanatuur*; natuurgebieden waarmee we uniek zijn in Europa, zoals de wadden, de duinen en het rivierengebied. En op de rest leggen we dan een wat minder zwaar accent. Dan moet je in Brussel wel *Natura 2000* ter discussie durven stellen."

WML

Ria Doedel

Boeren en waterbedrijven hebben een zelfde belang

Waterleiding Maatschappij Limburg (WML) is zuinig op de eigen bronnen. In de grondwaterbeschermingsgebieden worden boeren gestimuleerd de bodem minder te verontreinigen. "Dat levert ons niet altijd meteen koffie met vlaai op", zegt Ria Doedel, directeur van WML. "Maar meestal ziet men toch het gemeenschappelijke belang."

"Zorgen voor biodiversiteit is niet onze kerntaak; onze belangrijkste opdracht is het leveren van een onberispelijke kwaliteit drinkwater. Toch zou ik biodiversiteit geen *bijproduct* willen noemen. Als je ernaar streeft de kwaliteit van je eigen grondstof, dus grondwater en oppervlaktewater, zo hoog mogelijk te laten zijn, lever je daarmee vanzelf een grote bijdrage aan de biodiversiteit. En dat doen we graag."

Ria Doedel, directeur van Waterleiding Maatschappij Limburg (WML), zegt het precies zoals het is. WML levert drinkwater aan alle inwoners van Limburg. De belangrijkste bron is grondwater.

Het bedrijf doet er veel aan om de kwaliteit van deze grondstof op een zo hoog mogelijk niveau te krijgen en te houden. Dan kan de zuivering met relatief beperkte middelen plaatsvinden, waardoor de prijs van het

drinkwater laag kan blijven. "Daarom zijn we in onze waterwingebieden sowieso erg streng als het gaat om grondgebruik. Daaromheen, in de grondwaterbeschermingsgebieden, doen we ook meer dan de wetgeving ons voorschrijft om de kwaliteit van het grondwater te bevorderen. Dat doen we in de eerste plaats omdat het economisch rendoert."

Vertrouwen winnen

In dat beleid past het project 'duurzaam schoon grondwater', waarmee WML al ruim tien jaar de kwaliteit van het grondwater in Zuid-Limburg verbetert door onder andere de uitspoeling van nitraten terug te dringen. Boeren die hun werk doen in de grondwaterbeschermingsgebieden worden – op kosten van WML – benaderd door landbouwconsulenten, die concrete adviezen geven: hoe haal je een optimaal rendement en gebruik je toch zo weinig mogelijk bestrijdingsmiddelen? Natuurlijk stond niet elke boer meteen te juichen: "We werden inderdaad niet altijd meteen met koffie en vlaai bij de poort binnengehaald", aldus Ria Doedel. "Maar als het vertrouwen gewonnen is, dan ziet men meestal toch wel het gemeenschappelijke belang. Ook een agrariër is er niet op uit de natuur, waar hij het mee moet doen, uit te putten." WML zet het project, waaraan vijfhonderd duizend euro per jaar wordt besteed, voort en breidt het uit naar Noord-Limburg.

*'Boeren die we willen ondersteunen,
verwelkomen ons niet altijd met koffie en vlaai'*

Konikpaarden in Roosteren

Beheersmaatregelen

In de waterwingebieden zelf, waarvan WML circa 800 hectare in bezit heeft, gaan waterwinning en natuurontwikkeling vaak prima samen. Immers natuurlijk gebruik biedt de beste garantie voor schoon grondwater. Een goed voorbeeld is de winplaats Roodborn, midden in het hart van de 'verloren' kalkgraslanden in het Zuid-Limburgse heuvelland. Ruim veertig jaar geleden kocht WML akkerbouwpercelen in dit gebied. Daarna werden veel beheersmaatregelen genomen, waaronder uiteraard een onmiddellijk verbod op het gebruik van kunstmest- en bestrijdingsmiddelen, waardoor geleidelijk de oude droge kalkgraslanden terugkeerden. Veertig jaar na dato wordt het gebied gekoloniseerd door soorten die daar oorspronkelijk thuishoorden, zoals hondskruid, bijenorchis, grote muggenorchis, wilde marjolein en vele andere.

Ambitieuus natuurproject

Een ander groot natuurherstelproject voltrekt zich op de 45 kilometer lange oostelijke Maasoever tussen Maastricht en Maasbracht. WML is daar eigenaar van een drie kilometer lange strook met een oppervlakte van 180 hectare. Het bedrijf wint hier jaarlijks circa 8 miljoen kubieke meter grondwater uit de oever van de rivier. Waterwingebied Roosteren vormt een cruciaal onderdeel van een ambitieus natuurproject, dat wordt uitgevoerd in samenwerking met de provincie Limburg, de gemeente Maastricht, Rijkswaterstaat en andere betrokkenen.

Het gebied, waar de natuurontwikkeling sinds midden jaren negentig gestalte krijgt, is in tweeën gedeeld. Het grootste deel bestaat uit grasland, ruigten, enkele rijen volgroeide populieren en spontane bosontwikkeling op enkele voormalige akkers. Konikpaarden zorgen hier voor de begrazing. In een ander deel liggen de veertien winputten van WML, waar geen vee mag komen om elk risico van vervuiling tegen te gaan. Dit deel van het gebied wordt beheerd als hooiland. In de loop der jaren heeft het voormalige landbouwgebied langs de Maas, waar twee decennia geleden nog alleen snijmaïs en gras geteeld werden, zich ontwikkeld tot een gevarieerd, veelzijdig en waardevol natuurgebied, waarin veel bijzondere soorten planten en dieren voorkomen.

Gerard Doornbos

Hoogheemraadschap Rijnland

Je kunt veel meer rekening houden met biodiversiteit

Tot 2005 was hij voorzitter van de landelijke belangenorganisatie voor land- en tuinbouw, LTO Nederland. Inmiddels heeft Gerard Doornbos op een heel andere manier te maken met het onderwerp biodiversiteit. Hij is dijkgraaf van het hoogheemraadschap Rijnland en bestuurslid van de Unie van Waterschappen.

Even beginnen met uw verleden: de land- en tuinbouwsector. Boeren zijn niet zo populair bij de liefhebbers van biodiversiteit.

“Ja, dat weet ik. Maar dat is nogal kortzichtig. Ik wil er – gezien mijn huidige functie – niet teveel over zeggen, maar er wordt soms wat al te gemakkelijk met de vinger gewezen naar de boeren. Iemand moet toch de zwarte piet krijgen, zo is het natuurlijk wel een beetje. Maar laten we één ding niet vergeten: er wordt niets geproduceerd dat ook niet wordt afgeno-

men. Zo simpel is het wel. De sleutel voor de aanpak van het probleem van de teruglopende biodiversiteit ligt uiteindelijk bij de consument. Het is wel erg gemakkelijk om de schuld alleen te leggen bij de agrarische sector. Zo, nu heb ik hier genoeg over gezegd.”

Wat heeft u als dijkgraaf van een waterschap met het onderwerp biodiversiteit?

“Persoonlijk vind ik het een belangrijk thema. Terecht dat dit jaar het Jaar van de Biodiversiteit

Oevers kun je van hout of beton, maar ook van riet maken

'De sleutel voor de aanpak van het probleem van de teruglopende biodiversiteit ligt uiteindelijk bij de consument'

wordt gehouden. Ik houd er niet van in doemscenario's te denken, dat gebeurt al veel te veel. Ik ben daar niet zo gevoelig voor, misschien ook wel te nuchter. Wat niet wil zeggen dat het me niet interesseert, integendeel de rijkdom van de natuur, de vele soorten planten en dieren, vormen een waarde in zichzelf. Dat vind ik beslist en ik merk ook dat steeds meer mensen dat gelukkig ontdekken."

"Voor een waterschap is biodiversiteit geen kernthema. Daarover wil ik duidelijk zijn. Het kán voor ons geen kernthema zijn. Daarvoor zijn we niet opgericht, daarvoor is ons systeem van specifieke heffing van waterschapsbelasting niet bedoeld. Maar als je het streven naar meer biodiversiteit kunt combineren met je kernactiviteiten, moet je dat natuurlijk niet laten."

Maar het onderwerp staat niet op de agenda in het waterschapsbestuur?

"Misschien niet zo expliciet als u nu suggereert, maar je merkt wel dat het in steeds meer beslissingen een rol speelt. Soms op de achtergrond, maar soms ook wat nadrukkelijker."

Bijvoorbeeld?

"Nou, je kunt in de dingen die je doet meer rekening houden met de gevolgen voor natuur en milieu en biodiversiteit. Maatregelen die bijdragen aan het waterbeheer kunnen zo genomen worden dat ze ook een bijdrage leveren aan de biodiversiteit. Dat gebeurt ook in de praktijk. Neem een oeverbeschoeiing. Die kun je om veiligheidsredenen van hout of zelfs van beton maken, maar je kunt ook natuurvriendelijke oevers met riet en zo creëren. Op langere termijn is dat beter voor de waterkwaliteit, maar het is zeker

ook beter voor de biodiversiteit. Dat laatste zie je steeds meer gebeuren."

"In het algemeen is ook bij de waterschappen de afgelopen jaren het besef gegroeid dat duurzaamheid essentieel is. De ontwikkeling van rioolwaterzuiveringen naar energiefabrieken is veelbelovend. Op dit moment voorzien wij al voor 30 procent in onze totale energiebehoefte door de productie van biogas in de afvalwaterzuivering. Dat scheelt grondstoffen en het levert nog geld op ook."

Is er een gemeenschappelijk belang van waterleidingbedrijven en waterschappen?

"Dat is er zeker. Schoon oppervlaktewater is in ons beider belang. Voor de waterleidingbedrijven geldt dat misschien nog meer. Water is immers hun grondstof. Maar ik verwacht

dat we in de toekomst meer zullen gaan samenwerken. De basis daarvoor bestaat al; we hebben prima contacten met de waterleidingbedrijven. Als waterschappen staan we hier graag voor open."

© Vewin, Rijswijk 2010

Bezoekadres Sir Winston Churchillaan 273, Rijswijk

Postadres Postbus 1019, 2280 CA Rijswijk

Telefoon (070) 414 47 50

Fax (070) 414 44 20

Email info@vewin.nl

Website www.vewin.nl

Idee

Theo Schmitz en Nicole Zantkuijl, Vewin

Interviews, eindredactie & coördinatie

Hoeksjan Redactie en communicatie, Amstelveen

Grafisch ontwerp

De Branding, Lottum

Druk

Lulof Druktechniek, Almelo

Fotografie

Portretten

Pagina 10, 14, 18, 22, 30, 34, 40, 46: Sicco van Grieken

Pagina 16: Guy Ackermans

Pagina 20: Ministerie van LNV

Pagina 24: Ministerie van VROM

Pagina 26: PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland

Pagina 28: Tamar Uiterwijk

Pagina 36: Liesbeth Dinnissen

Pagina 38: Waternet

Pagina 42: WMD

Pagina 48: Hoogheemraadschap Rijnland

Overige foto's

Pagina 14,15: Dunea

Pagina 23, voorkant: Martin Droog

Pagina 27: Jos van Zetten

Pagina 30,31, voorkant: Vitens

Pagina 36: Janneke de Groot, Staatsbosbeheer

Pagina 40: GP/Newman

Vewin
Postbus 1019
2280 CA Rijswijk
www.vewin.nl